Ára: 130 FORINT

65. évf. 14. szám 2010. augusztus 1. Áv 21. 5770.

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Deutsch Gábor, Giora Sharon, Magén István, Schnapp Lea, Spánn Gábor írásai

Ne tégy hozzá, ne végy el

(Röé)

Sokan tudják, hogy 613 parancsolat van a Tórában, amelyek egy része a Szentély meglétéhez kötődik. Ha nincs Szentély, nem érvényes a parancsolat. Ebben a hetiszakaszban – amit egyébként **augusztus 7-én** olvasunk fel – van egy mondat, akár nevezhetjük parancsolatnak is: **Ét kol hádávár áser ánochi möcáve etchem oto tismöru láászot lo toszéf áláv völo tigrá mimenu** – mindazt, amit parancsolok, tartsátok meg, ne tegyetek hozzá és ne vegyetek el belőle! A mondat első fele semmi különös újat nem közöl, a másik fele viszont elgondolkodtató. Mire gondolhat az ember?

Azt a tényt gyakran látjuk, tapasztaljuk, hogy „elvesznek” a parancsolatokból. Manapság már – sajnos – az is díjazandó, ha az egyszerű, „mezei” zsidó ember egyáltalán foglalkozik vele, illetve betartja az Örökkévaló parancsait. De mi az, hogy „ne tegyél hozzá”?

Alighanem itt egy kevéssé ismert kifejezéssel kell megismerkednünk, amit úgy hívnak, hogy **minchág stusz.** Hiábavaló szokás – fordíthatjuk le a kifejezést, amikor valaki hozzátesz Isten parancsához.

Tfilint reggel rakunk. Meghatározott az időpont, hány órától hányig lehet. Ha valaki ezen kívül este is rak (persze nem tisá böávkor), mert arra gondol, hogy ő még fontosabbnak tartja a tfilint, mint mások – ez a minchág stusz.

De idetartoznak olyan vallási köntösbe öltöztetett szokások is, személyesen is tanúja voltam, amikor valaki elhatározza (megfogadja?), hogy a hét egy napján böjtöl, így emlékezve azokra, akik éhen haltak...

Hogy mikor, miért kell böjtölni, ezt parancsolatok szabályozzák. Ne böjtöljön többet az illető! Hogy mikor, milyen imát kell elmondani, ezt imakönyveinkben találjuk meg. Ne mondjon többet az illető! Tagadhatatlan, hogy valakinek külön oka lehet rá, hogy Istenhez szóljon a megszokott kereteken kívül is. Erre szolgálnak a zsoltárok. Ezeket bármikor, bárhol, közülük bármennyit elmondhatunk, ezzel „nem teszünk hozzá” a parancsolatokhoz.

Szó esik még ezen a sábbáton hamis prófétákról, álomlátókról. Ezek le akarnak beszélni bennünket Istenbe vetett hitünkről, és azt mondják: **nélchá ácháré elohim áchérim... vönáávdém –** menjünk más istenek után, és szolgáljuk azokat. **Lo tismá,** ne hallgass rájuk!

Tanulság? Állandóan kísértenek a kísértések. Ha bibliamagyarázó lennék, azt mondanám, hogy nincsenek ugyan más istenek, de vannak, akikkel „elszalad a ló”, és istennek képzelik magukat. Ezekre ne hallgass! (Ha megteheted...)

Ráv

Mártír-istentiszteletek 2010

Szécsény

A temetőben a holokauszt áldozataira, a városból elhurcolt és meggyilkolt 301 zsidó mártírra emlékezők között ott volt a településről elszármazott *Ács Irén* fotóművész, aki a gyászünnepség szervezésében is részt vett, s a haláltábort tizenöt évesen túlélt *Blumberger Katalin* is. A megjelenteket *Tóth Klára,* a salgótarjáni hitközség elnöke köszöntötte. A mártír-istentiszteletet *Davidovics László* rabbijelölt tartotta, közreműködött *Klavinszkij Anatolij* kántor. Davidovics László beszédében felidézte a becstelen, gonosz kor helyi történéseit, s szólt az emlékezés fontosságáról, valamint arról, hogy saját vallását, meggyőződését minden ember szabadon, félelem nélkül vállalhassa. *Serfőzőné dr. Fábián Erzsébet,* Szécsény polgármestere a többi között hangoztatta: *„Én most is, mint 2002 óta minden évben, szót kérek és kapok az emlékezés szervezőitől, hiszen van idő, amikor várják is, kell is, hogy megszólaljon a városért felelős vezető. Én megszólalok, és azt állítom, hogy a mementó csak akkor ér valamit, ha megelőzte azt a szembenézés, a döbbenet, a megbocsátás és a megnyugvás. Kérem, vegyük észre, hogy Magyarországon ez még mindig várat magára. Mivel kell szembenézni? Azzal, hogy zsidó honfitársainkat gyakorlatilag nem a gonosz német csapatok hajtották el Auschwitzba, hanem buzgó magyar csendőrök szedték össze őket, nagyon hamar, embertelen és könyörtelen módon... Bocsánatkérést csak a szembenézés döbbenetével lehet megtenni, mert annak őszintének kell lenni.”* A megemlékezés a kádis elmondásával ért véget.

(bte)

Nagykáta

Róna Tamás, a Duna–Tisza Közi Zsidó Hitközségek vezető rabbija a Nagykátáról és környékéről elhurcolt és megölt személyek hozzátartozóinak részvételével tartotta mártír-megemlékezését. Sajnos minden évben kisebb a túlélők és hozzátartozóik száma. A temetőben szinte elsők között, 1950-ben állították fel a túlélő hozzátartozók saját anyagi hozzájárulással azt az obeliszket, amelyen az elhurcoltak neve ma már nagyon megkopott állapotban olvasható. Az önkormányzatot a megemlékezésen *Mészáros Szilveszter* aljegyző képviselte. Az ünnepélyességet emelte *Bernáth László* túlélő visszaemlékezése és *Basa László* helytörténettel foglalkozó tanár tanítása, *Barát Endre* nagykátai születésű író – *Breuer Soma* rabbi fia – szavainak idézése. A résztvevők a kegyelet jeléül elhelyezték az emlékezés követi az obeliszk talapzatán.

Jászberény

Pécs

A zsinagógában a gyászistentisztelet kezdetekor az áldozatok emlékére 6 gyertyát gyújtottak meg, majd a közös imádság után *Schönberger András* főrabbi beszédében felidézte a szomorú eseményeket, és felhívta a figyelmet azok mai tanulságaira. Ezt követően a gyászolók a hitközség Fürdő utcai székházának kertjében rótták le kegyeletüket a mártírhalált halt gyermekek emlékművénél. A temetőben lévő emlékműnél *Goldmann Tamás* hitközségi elnök és *Baradnay Balázs* püspöki helynök beszéde után koszorúzásokra került sor. A gyászünnepség kiemelkedő eseménye volt, amikor a főpályaudvaron a város lakosságának és állami, társadalmi vezetőinek nagyszámú részvétele mellett, a Pécs Emlékezete Alapítvány szervezte társadalmi összefogás eredményeként felavatták a Zsidó Mártírok Emlékművét, melyet *Schweitzer József* ny. országos főrabbi és *Várszegi Asztrik* pannonhalmai főapát leplezett le. A megemlékezések az egykori gettó falán elhelyezett emléktábla megkoszorúzásával értek véget.

Mitzki Ervin

Jászberény

Ismét eljött július első vasárnapja. A temető takaros rendben várta most is az emléknap résztvevőit. Többen rokonaik nyughelyét keresték, friss virágot tettek a sírra, mások a nagy névtábla vázáiba. Trabantjával megérkezett Pestről a 93 éves *Takács Lajos* is. A hölgyek csendesen beszélgetnek, mások a holokauszt áldozatainak nagy emléktábláin szereplő neveket olvassák. Feltűnik *Davidovics László* rabbijelölt Pestről, aki már sok éve vezeti az emlékezést, a szertartást. *Zajákné Korda Júlia,* a jászberényi emléknap szervezője révén megismerkedek a szolnoki zsidó hitközség elnökével, *Berman Dáviddal* is.

A jászberényi gettóból 1944 júliusának első vasárnapján vittek el több mint 600 embert. Marhavagonokba zárva indították őket utolsó útjukra, Auschwitzba. Közülük tucatnyi jött vissza talán.

Davidovics László a zsoltár eléneklése után az emlékezés fontosságáról szólt. Magyarországon a legkisebb faluban is éltek zsidók, a legtöbb helyen kereskedőként dolgoztak. A társadalom tisztes tagjai voltak, ahogy Jászberényben is. Ami a haláltáborokban történt, azt mindenkinek ismernie kell, hogy ne történhessen még egyszer ilyen tragédia. Az embergyűlölet kiviszi az embert a világból, mondta a rabbijelölt. Az Isten azonban látja ezeket a rossz cselekedeteket, s egyszer meg kell azokért lakolni. Voltak olyanok is a szörnyű tragédia közepette, akik igyekeztek segíteni. Nekik máig köszönettel tartozik a zsidóság.

A szertartás végén békességgel imádkoztak az emléknap résztvevői mártírjaikért, s az Örökkévalót kérték, hogy az emlékük mindig áldott lehessen, s ilyen tragédia sose történjen meg sehol a világon.

Az egykor a zsidó templomban elhelyezett s 1969 óta a temetőben lévő emléktáblához virágok kerültek, s a hagyományos kövek is, jelezve az emlékezést. A rabbijelölt elmondta a kádist. Az ismerősök még beszélgettek, szóba került, ki kiről tud valami információt, mi történt az elmúlt évben. Aztán újra csend borult a zsidótemetőre.

Pásztó

A korábbi évek hagyományainak megfelelően délelőtt koszorút helyeztek el az elődök által száz évig használt volt zsinagóga falán lévő emléktáblára. Ezt követően a résztvevők megkoszorúzták a városi emlékművet, majd a temetőbe vonultak, ahol az ünnepségen megjelent *Sisák Imre* polgármester, a salgótarjáni hitközséget pedig *Keszler Árpád* elnökhelyettes képviselte. A mártírok emlékművénél *Neumann Péter* köszöntötte a jelenlévőket. A szervezőmunkát ő vette át *Neumann Lajostól,* aki idős kora miatt ezt már nem tudja vállalni. A beszédet *Radnóti Zoltán* rabbi mondotta, közreműködött *Jakal Zoltán* kántor. A megemlékezés koszorúzással, illetve az emlékkavicsok elhelyezésével ért véget.

Csepel

Tapolca

Tapolca

Az egykori gettó területén lévő emlékhelyeknél közel százan gyülekeztek, hogy fejet hajtsanak a 66 évvel ezelőtt történt szörnyűségek áldozatai előtt. Tapolcáról közel 800 főt deportáltak. A háború után 60 – más források szerint 112 – zsidó honfitársunk tért vissza.

Emlékbeszédet *Kerecsényi Zoltán,* a MEASZ Veszprém megyei elnöke mondott, aki *Rabbi Náchmánnak,* a chászid nagymesternek mondatát idézte: „Semmi sem annyira egész, mint az összetört, de végül meggyógyított szív.” Kerecsényi szerint a holokauszt szétzúzta a szíveket, s a jelenlegi társadalom feladata lenne az

(Folytatás az 2. oldalon)

9 770133 135009 10014

Mártír-istentiszteletek 2010

(Folytatás az 1. oldalról)

orvoslás. A mai magyar antifasisztákon múlik, hogy közéletünket eltávolítsuk azoktól az eszméktől, amelyektől az emberiség már oly sokat szenvedett, s belássuk, hogy veszélyeztetett bolygónkon erőinket az előttünk álló nagy kihívások megoldásaira, az emberibb életfeltételek elérésére kell fordítanunk. Csak remélhetjük, hogy mind szélesebb körben bebizonyosodik: az antifasizmus élethosszig tartó, demokráciát igénylő, humanista életfelfogás, ami nem jobb- vagy baloldaliság kérdése.

A temetőben tartott mártír-istentiszteleten *Totha Péter Joel,* rabbi és *Kerekes Béla* főkántor működött közre. A megjelentek köveket, virágokat, koszorúkat helyeztek el a város emléktábláinál és a sírkert központi holokauszt-emlékművénél.

– tudósítónktól –

A szív fájdalmának kapuja

Mártír-istentisztelet az újpesti zsinagógában

A kirekesztő beszéd és magatartás elleni fellépés fontosságára figyelmeztetett Aliza Bin-Noun, Izrael Állam magyarországi nagykövete azon a mártír-istentiszteleten, amelyet az újpesti zsinagógában tartottak. Az eseményen más méltóságokkal együtt jelen volt Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz–BZSH ügyvezető igazgatója és Dercze Tamás, Újpest polgármestere.

Megálljt kell parancsolnunk a gyűlöletnek, a szélsőségeknek, a kirekesztésnek – mondta *Aliza Bin-Noun,* Izrael Állam magyarországi nagykövete a Berzeviczy utcai zsinagógában tartott eseményen, ahol a holokauszt áldozataira, köztük az Újpest–Rákospalota körzet 18 ezer meggyilkolt zsidó polgárára emlékeztek. A nagykövet asszony hangsúlyozta: emlékeznünk kell, hogy biztosak lehessünk benne: a gyűlölet és a kegyetlenség nem ismétlődik meg. Aliza Bin-Noun a civil társadalom, az oktatás, a média felelősségére figyelmeztetett. Az utolsó pillanatban vagyunk, mutatott rá, amikor még köztünk van a túlélők nemzedéke, és amikor a nevelésben, a kultúrában és a közbeszédben kialakítható a dialógus a gyűlöletbeszéd ellenében. Mert utóbbinak, ahogy a 20. század legsötétebb fejezete bebizonyította, a sokak által néma kívülállóként, passzív szemlélőként figyelt rémtettek sora lehet a következménye.

A mártír-istentisztelet első aktusaként a *Szerdócz J. Ervin* rabbihelyettes által üdvözölt méltóságok a hagyományhoz híven meggyújtották az emlékezés hat gyertyáját. A lángokat sorban lobbantotta lángra Aliza Bin-Noun, majd *Zoltai Gusztáv, Dercze Tamás,* a IV. kerület polgármestere, *Nagy Antal,* a XV. Kerületi Polgármesteri Hivatal jegyzője, *Rappaport Zoltán,* az Újpest–Rákospalota körzet örökös elnöke és *Máté György,* a körzet elnöke. Elhangzott a 88. zsoltár, a csapásoktól sújtott ember fohásza Szerdócz J. Ervin előadásában, majd a Mincha-imát követően *Szilágyi Gábor* kántor a Hásém má ádám kezdetű gyászimát recitálta. Énekét a Dohány utcai zsinagóga kórusa és *Lisznyai Mária* orgonajátéka kísérte.

Gyászbeszédében Szerdócz J. Ervin az áldozatokra emlékezett: 18 ezer újpesti, rákospalotai, szigetmonostori, leányfalui, pócsmegyeri, tahitótfalui, váci és minden elpusztított zsidó hittestvérre. „Ártatlan vérük kötelez bennünket, hogy emlékezzünk és emlékeztessünk” – mondta a rabbihelyettes. Személyes élményként felidézte a pillanatot, amikor két és fél évvel ezelőtti kinevezésekor a körzet zsinagóga melletti emlékparkjában végigsétált a nevek csarnokán. A márványon sűrű sorokban egymás alá írva látta a rengeteg nevet; ekkor tudatosodott benne: minden név egy-egy kioltott, elrabolt élet. Mások mellett a 11 éves *Grünfeld Györgyöt* említette, aki bár micvájára készülve már megtanulhatta az áldást: „Báruch átá Hásém... séászáni Jiszráél” – (Áldott vagy, Istenem... aki zsidónak teremtettél). „Hallottam közös hangjukat: ne engedjétek, hogy elfelejtsék azt, ami velünk történt!” – mondta vallomásszerű szónoklatában a rabbihelyettes.

Pécs

Kél málé ráchámim – hangzott fel a beszéd után Szilágyi Gábor kántor előadásában a gyászima, majd a közös kádist követően az Álénu. A zsinagóga kertjében emelt emlékműnél Dercze Tamás mondta el együtt érző gondolatait. A megjelentek a kegyelet jeleként kavicsokat helyeztek el a fekete márványra felvésett nevek alá.

A kis oszlopcsarnokban néhány külön tábla is van. Az egyiken ez olvasható: *„Forrón szeretett testvérkém, öcsikém, Sebők Vilmos – akit 19 évesen 97 bajtársával együtt Kőszegen, 1945. február 25-én ciángázzal öltek meg – áldott emlékére. Az Úr ölelje magához elhunyt szeretteim s mártírjaink drága lelkét. Örökké gyászoló nővéred: Kaszáné Sebők Margit.”* E márványtábla mementóként figyelmeztet a Szerdócz J. Ervin által idézett rabbi Gámliél 2100 évvel ezelőtt megfogalmazott gondolatára, az emlékezés terhére: *„Minden kapu bezárul egyszer, de a szív fájdalmának kapuja soha nem zárul be.”*

Rados Virág

Veszprém

A megemlékezést, melyet *Schweitzer József* nyugalmazott országos főrabbi és családja is megtisztelt, ebben az esztendőben *Verő Tamás* rabbi és *Nógrádi Gergely* kántor vezette.

Elsőként a volt gettók emléktábláit koszorúzták meg, ahol a hitközségi tagokon, a polgármesteren és az együtt érző civileken kívül a politikai pártok képviselői is megjelentek. Többek között a Fidesz városi szervezetének elnökeként *Navracsics Tibor* miniszterelnök-helyettes is elhelyezte az emlékezés virágait a volt zsinagóga, illetve a Komakút téri gettó helyén. Mindkét helyszínen *Nógrádi Gergely* énekelt imát az elhunytakért.

A megemlékezés a temetőben folytatódott, ahol elsőként a város polgármestere, a Radnóti Miklós antirasszista díjas *Debreczenyi János* mondta el gondolatait. Beszédében kiállt az emberi értékek megbecsülése, egymás kölcsönös elfogadása mellett, ugyanakkor többször idézte Babitsot: vétkesek közt cinkos, aki néma.

Verő Tamás egy enyingi túlélő visszaemlékezéseiből elevenítette fel a veszprémi gettóban töltött napokat és az utána következő megpróbáltatásokat. A hétköznapi történet, amely a magyar zsidók százezreinek megsemmisítéséhez vezetett, önmagáért beszélt. És mégis, azt látjuk, hogy sokan nem néztek még szembe a múlt ezen korszakával, az ifjúságot félre lehet vezetni, és a sötét eszmék újra előretörnek.

Nógrádi Gergely a Kél málét énekelte a halottakért, majd a közösen elmondott kádis zárta a gyászistentiszteletet.

Dél-Pest

„Él itt a város szélén néhány imaterembe járó, zsidóságát felvállaló és a mózesi tanokat követni akaró ember, akik a zsidóság eszmeiségének fenntartását tűzték ki célul.” Ezzel a néhány szép sorral *Kerényi András,* a dél-pesti körzet elnöke *Csillag János* tagtársunk megfogalmazását idézte a pesterzsébeti temetőben tartott beszédében.

Finály Gábor rabbijelölt Soroksáron személyes gondolatait mondta el, mély nyomokat hagyva mindnyájunkban. Arról beszélt, hogy a választáson egy nyíltan antiszemita párt kapott 17%-ot. Hideg fejjel kell készülnünk az elkövetkezőkre, és nem szabad megalkudnunk. A Tórában meg van írva: a gonosszal el kell bánni, úgy, ahogy Pinchász elbánt vele. Nem kell elfogadni, megérteni – le kell győzni.

Jelen volt *Zwick József,* a Soroksári Svábok Független Egyesületének elnöke, valamint *Román János,* a Budapesti Városvédő Egyesület Grassalkovich Körének vezetője.

Visszatérve a rabbijelölt szavaira, néhányan talán meglepődtek. A megszokottól eltérően kissé harciasan hangzott. És ezután az erzsébeti temetőben jött az igazi meglepetés, ahol *Szabados Ákos* polgármester, aki minden esztendőben megtisztel bennünket részvételével, arra figyelmeztetett, hogy mindent el kell követnünk az ordas eszmék terjedésének megakadályozására.

Végül Csepelen egy nagy jelentőségű eseményre került sor. Az önkormányzat igen komoly összegű anyagi támogatásának köszönhetően teljesen felújították a temetőt, új kerítést kapott, és újjáépült a ravatalozó, a halottmosó és a gondnoki lakás is.

Ezúton is szeretnénk megköszönni az önkormányzatnak, hogy úgy ítélték meg: ez a közösség méltó a segítségre, és olyan célra fordítja a pénzt, amellyel egyaránt tiszteleg a múlt előtt és példát mutat az utókornak.

Körzetünk emléktábla elhelyezésével örökítette meg eseményt.

Felavattuk a temetőt, ahol ez alkalomból Kerényi András, körzetünk elnöke és *Csaba Péter,* a helyreállítást végző Saturnus Coop Kft. ügyvezetője mondott beszédet.

Csaba Péter kiemelte, hogy hithű katolikusként soha nem értette, a három nagy monoteista világvallás miért nem képes egymással békét kötni. Ő a maga részéről úgy határozott, hogy a saját szerény eszközeivel mindent megtesz a béke, a megértés érdekében.

Az ügyvezető egyébként a szerződésben foglaltakon kívül saját zsebéből is igen sokkal hozzájárult a csodálatosan megújult temető mostani állapotához.

A csepeli emlékmű előtt ünnepi beszédet mondott *Streit Sándor* BZSH-elnök is, aki kitért arra, hogy két nemzedék gyermekeit fosztották meg nagyszüleiktől, akadályozták meg őket abban, hogy normális családmodellben nőjenek fel. Nem szabad engednünk, hogy ez megismétlődjék, fel kell emelni szavunkat az antiszemita eszmék hirdetői ellen. Nem eshetünk szüleink, nagyszüleink hibájába, akik azt hitték, hogy magyarságuk megvédi őket. Van egy ország, amely a világ bármely részén élő zsidónak védelmet nyújt – Izrael.

A csepeli megemlékezésen az önkormányzat képviseletében *S. Szabó Ferenc* vett részt.

Budai Juli

Debrecen

Támmuz hó 10. napja szomorú dátuma a debreceni zsidóságnak. Ezen a napon kezdték az itteni hittestvéreinket deportálni. A Monostorpályi úti zsidótemetőben a volt debreceniekkel együtt túlélők és leszármazottak gondoltak a több mint hat évtizeddel ezelőtt történtekre. Elsőként *Dickmann Sándor,* a DZSH Idősek Klubjának vezetője adta elő Radnóti Miklós: Töredék c. versét. Ezután a közösség nevében *Somogyi László,* a DZSH alelnöke recitálta a gyászimát. A megemlékezésen beszédet mondott *Feldmájer Péter,* a Mazsihisz elnöke. Szomorú aktualitást adott gondolatainak az a tény, hogy temetőnk falára a következő felkiáltó mondatot festették erre a reggelre: „Halál a zsidókra!” Amint Feldmájer említette, ez nem volt véletlen, tudatosan került éppen akkor ez a mondat a falra, mely a 20-as, 30-as és 40-es évek zsidóellenes törvényeinek hangulatát idézte.

A Hit Gyülekezetének debreceni lelkésze emelkedett szólásra. Visszagondolt gyerekkorára, amikor is kíváncsian nézegette a vasútállomáson veszteglő vonatokat. Történelmi tanulmányai során azonban egészen más értelmet nyert a vasútállomás képe, mint csillogó, csodálkozó szemű gyermekként. Fájdalmunkban és gyászunkban osztozva emlékezett meg elpusztított hittestvéreinkről.

Aser Ehrenfeld rabbi beszédében rámutatott arra, hogy az alig két hónap leforgása alatt véghezvitt deportálás megtervezett rend szerint ment végbe, Hitler és csatlósai, valamint a magyar nyilasok közreműködésével. Ennyi idő elegendő volt a zsidók összegyűjtéséhez, kifosztásához, az öregek, fiatalok bevagonírozásához. 66 év telt el e szörnyű gyilkolás óta, de sajnálatos módon újraéledni látszik az antiszemitizmus. Ennek visszaszorítását a fiatalság nevelésével kellene kezdeni. Fogadjuk meg Rabbi Akiba tanácsát: „Kedveld az embert, mert Isten képére alkottatott.” Érvényes ez minden emberre a világon, mindenféle megkülönböztetés nélkül. Mi ennek szellemében igyekszünk cselekedni 3500 éve, ezt akarjuk továbbvinni a jövőben is.

A munkaszolgálatosok emlékművénél *Majoros László* ny. ezredes mondott emlékbeszédet.

Az istentiszteleten a kántori teendőket *Vencel György* kántor látta el.

Dr. G. Zs.

Szekszárd

A Szekszárd Városi Művészetek Házában (volt zsinagóga) rendezett megemlékezésen *Horváth István,* a város első embere beszédében megemlítette, hogy a deportálás idején vitéz *Vendel István* polgármester nem engedett gettót létesíteni. Ám ez nem gátolhatta meg az eseményeket. Szekszárdról és környékéről mintegy hatszáz embert hurcoltak el – a bonyhádi és más gettók közbeiktatásával – Auschwitzba és a többi munkatáborba. Kevesebb mint tíz százalékuk tért csak haza.

Ezt követően *Benny Sharoni*, Izrael magyarországi nagykövetségének első beosztottja emlékezett meg elhurcolt testvéreinkről. Az istentiszteletet *Schönberger András* pécsi főrabbi vezette, *Klavinszkij Anatolij* kántor közreműködésével.

A Művészetek Házában mintegy 80–100 résztvevő jelent meg. A rendezvényhez kapcsolódó kulturális programban közreműködött *Ambláczky Eszter, Ambláczky Csaba, Cserháti Bernadett, Sz. Daczi Margit* és a *Tücsök Zenés Színpad.*

A rendezvény után koszorút és kavicsokat helyeztek az épület előtti holokauszt-emlékműnél, majd a temetőben Schönberger András mondott kádist.

Friedmann Tamás
elnök

(folytatjuk)

Körzeti kitekintő

Salgótarján

Harmadszor rendezték meg a Tóstrandon a hosszútávúszó-versenyt, amelyet *Gótai László* emlékének szentelnek, aki sokat tett a nógrádi megyeszékhely sportjáért, ezen belül az úszásért is. Mind a lányoknál, mind a fiúknál három korcsoportban mintegy kéttucatnyian úszták végig a 800 és 1500 méteres távokat, legtöbben mindkettőt. Az emlékverseny résztvevői valamennyien diákok voltak, a Salgótarjáni GDSE versenyzői. Összesen négy serleg és egy vándorserleg átadására került sor. Gótai László a helyi közösség elnöke volt, ezért a díjakat felajánlók között a hitközség is szerepelt. A vándorserleget a friss diplomás *Gótai Laurától* – korábban maga is versenyúszó, Gótai László leánya – vehette át az abszolút első helyezett *Papp Marcell,* aki 1500 méteren a fiú gyorsúszásban szintén győzött, így *Tóth-Takáts Judit* és *Tóth Sándor* a hitközség nevében egy díszes serleget adott át neki.

Szeged

Hatodik alkalommal rendezte meg a Szegedi Tudományegyetem Zeneművészeti Kara a Szegedi Művészeti Akadémiát és Mesterkurzust. A szervezők a számtalan helyszín közül (Városháza Díszudvara, SZTE Fricsay-terem, Reök Palota, Minorita Templomkert stb.) a nyitókoncertre az Új Zsinagógát választották a Harsona együttes műsorával, *Gyivicsán György* művészeti vezető irányításával. A kiváló akusztikájú épület különösen alkalmas a fúvós hangszerek és az orgona megszólaltatására. Közreműködött *Csanádi László* tanszakvezető, a zsinagóga orgonistája is.

* * *

Tizenöt éve kezdődött a hitközség és az Akropolisz Táncszínház együttműködése az őszi izraeli vacsoraestek keretében. Azóta önálló zsidó zenei blokkal vagy a népek táncai produkcióban a Szegedi Szabadtéri Játékok nyári városházi udvari koncertjeit is színesítik. Idén a negyvenes évek palesztinai zsidó táncait, valamint orosz zsidó táncokat mutattak be a közönségnek hatalmas sikerrel. A produkciókat *Kerek Attiláné* és *Kerek Tímea* tanították be.

* * *

Megkezdődött az önkormányzati választások előkészítése. Az ilyen időszakokban a különböző pártok, egyesületek polgármester- és képviselőjelöltjei ellátogatnak a közösségekbe, bemutatják programjukat, jelezve együttműködési szándékukat az egyházakkal. Ennek jegyében a hitközségbe látogatott *B. Nagy László,* a Fidesz–KDNP polgármesterjelöltje, megtekintette székházunkat, Szociális Otthonunkat, díszterünket és az Új Zsinagógát, találkozott a közösség elnökével és a főrabbival.

L.A.

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

Adalékok a kántor-művészet történetéhez

3.

Ez idő tájt jelenik meg *Mayer Mannheimer* rabbi, aki új imakönyvet szerkeszt, elterjeszti a rövidített istentiszteletek szokását. Ez jelentette a neológ rítus kezdetét, majd később ezt a liturgikus irányzatot fogadja el a kezdeti reform Németországból kiinduló mozgalma. Mannheimer könnyebben követhető imarendjét és vele *Sulzernek* az addiginál minden szempontból igényesebb, művészibb zenei megszólalását azonnal elfogadja és megkedveli Bécs és az egész német nyelvterület haladó szellemű zsidósága, később más országok is. *Lewandowsky, Nombourg, Birnbaum* és mások követték Sulzert, aki *Schubertnek* kortársa és jó barátja volt. Schubert komponált is Sulzer megrendelésére (TOV LEHODOT, 92. zsoltár), mely művet a SIR ZION gyűjteményben ki is adták.

A közép- és nyugat-európai kántorstílus tehát a 19. századi osztrák-német zsinagógai zenében leli a gyökereit. Ez a forma jócskán elterjedt az Osztrák–Magyar Monarchiában és a környező országokban. A magyar liturgia egyrészt rengeteg Sulzer-, Lewandowsky- és Nombourg-művet használ, másrészt *Gottschall Jakab, Goldstein Izidor* és mások munkáiban jelentős mértékben felleljük Sulzer és követői hatását. Magyarországon a neológia tette magáévá ezt a stílust, míg az ortodox kántorok inkább a kelet-európai zokogó, könyörgő előadói formát részesítették előnyben. Sulzernél és követőinél a szólóének mellett a kórus szerepe óriási, a megszólaltatás szinte oratórikus jellegű. Sulzer és különösen Lewandowsky műveiben erősen érezhető a környező vallások, elsősorban a lutheránus egyház zenei ráhatása. Ez a fajta kántori megszólalás áldást jelentett a mélyebb fekvésű, bariton és basszus hangú kántorok számára, mert ezeknek a hangoknak nagyon „fekszik” ez a vokális forma. Magyarországi kántori vonatkozásban ebben a stílusban elsősorban LAZARUS ADOLF nevét említem, a Dohány utcai zsinagóga 20. század eleji legendás kántorát, akiről a fennmaradt nyilatkozatok azt tartják: csodálatos hangszínével, nagy vivőerejű hangjával, finom zenei megoldásaival a szép éneklés mestere volt.

Ebben az előimádkozási formában vált naggyá ÁBRAHÁM-SOHN MANÓ, minden idők egyik legszebb hangú kántora, a legendás, pécsi ERNSTER GÉZA, SIROTA SÁNDOR, Buda kiválósága, később FELEKI REZSŐ, KARVALY LÁSZLÓ, a szolnoki, később debreceni KATZ ERNŐ, továbbá KOVÁCS SÁNDOR és Édesapám, SÁNDOR ERNŐ. Szárnyaló baritonjuk ebben a stílusban találta meg méltó kifejezési lehetőségét.

Ezzel szemben áll a kelet-európai, főként orosz és lengyel nyelvterületről kiinduló kántorstílus. Elsősorban szólóénekre épül, sok koloratúrával, repetitív, azaz gyakori szóismétlésekkel, gyakran egész mondatok megismétlésével, zokogó, könyörgő hangvétellel operál ez az előadói forma. Jellegénél fogva elsősorban a magasabb, könnyebb férfihangok tudták és tudják megszólaltatni az ilyen stílusban írott műveket. Ezeknek csupán egy része alkalmas arra, hogy transzponálva, esetleg kissé átdolgozva egy mélyebb, sötétebb hangú kántor által is megfelelő módon előadható legyen. Sok jobb sorsra érdemes bariton kántor hanyatlását okozta, hogy mindenképpen ezt a formát kívánták művelni, erővel „tenorizálták” magukat, felfelé srófolták a hangjukat, ami, lévén legtöbbször természetellenes folyamat, csak nagyon ritka esetben járt tartós sikerrel.

A kivétel erősíti a szabályt. A legeklatánsabb példa arra, hogy ez a stílus is énekelhető, kezelhető bariton hanggal: ZAVEL KWARTIN. Ez a hatalmas kántoregyéniség hosszú pályája során Budapesten is működött. Kwartin hatalmas terjedelmű bariton hangján hibátlan technikával, tökéletes formában szólaltak meg a kelet-európai stílus ugyancsak tenor ihletésű kántorénekei. Az igazsághoz tartozik az is, hogy Kwartin elsősorban a saját szerzeményeit énekelte, melyeket a saját hangbeli képességeinek, hangja határainak megfelelően komponált. Stílusban azonban a sokdíszítésű kelet-európai formát alkalmazta. Hozzá hasonló volt a későbbiekben ISRAEL ALTER. Óriási terjedelmű hangja a hőstenor és a magas bariton legjobb elemeit egyesítette.

A kelet-európai kántorművészet nagyjait felsorolni lehetetlen lenne, így csak az általam legnagyobbnak tartottakra szorítkozom, minden rangsorolás nélkül: JOSSELE ROSENBLATT, MORDECHAJ HERSCHMAN, JAKOB KAPOVKAGAN, DAVID ROJTMAN, PIERRE PINCHIK, LEIBELE GLANZ, a későbbiek közül a Kussewitzky fivérek: MOSE és DAVID, MOSE GENCHOFF, JAKOV BARKIN. Ebben a stílusban volt kiemelkedő a két későbbi világhírű operasztár, JAN PEERCE és RICHARD TUCKER is, majd DAVID BAGLEY, akivel sok koncerten volt szerencsém együtt énekelni. Kortársaink közül MOSE STERN, BENZION MILLER, JAKOV MOTZEN, BENJAMIN MULLER, NAFTALI HERSCHTIK, ALBERTO MIZRACHI, LOUIS DANTO és PINCHAS RABBINOVITZ.

(folytatjuk)

Hírek, események röviden

– Heisler Lászlónak, a Dohány utcai körzet örökös tiszteletbeli elnökének sírkőavatása 2010. augusztus 22-én, 9.30-kor lesz a Kozma utcai sírkertben.

– Adományok. Szegő László 30 000 Ft-ot küldött a Szeretetkórház betegeinek. Schlesinger Éva 10 000 Ft-ot adományozott rokonai emlékére az Újpesti Otthonnak.

Kántormese

Volt egyszer egy kis zsidó, aki az ortodox közegben eltöltött gyermekkor mesés világából a mesék világába érkezett. Közben megnőtt, nem kicsit, nagyon.

Nógrádi Gergely „Vau!” és „Nyau!” című mesekönyvét minden gyermek fújja, ugyanazzal a hévvel és lelkesedéssel, amellyel a mackós mesemondó és kántor a Frankel-zsinagógában szokott énekelni. Gyönyörű tenor hangját már korán felfedezték.

Édesapja a laza, kissé zabolázhatatlan fiút Magyarország egyik legkeményebb gimnáziumába íratta be, Kőszegre, csupa pedáns sváb gyerek közé. Gergő nehezen bírta a versenyt, alkatilag nem egy tanulógép. Mind tudásban, mind a testnevelésórákon kőkemény kiképzést kapott. Ennek ellenére jó szívvel és nem kis nosztalgiával emlékszik vissza gimnáziumi éveire, utólag hálás a szigorú nevelésért. Akkor nehezen viselte, később viszont nagy hasznát vette. Sváb osztálytársaival, barátaival különböző hátterük és származásuk ellenére mindmáig jó viszonyban vannak. Az érettségit követően Izraelbe ment, ahol nemzetközi kapcsolatok–muzikológia szakon kezdett tanulni a Jeruzsálemi Héber Egyetemen, egészen az Öböl-háború kitöréséig. Első diplomáját az ELTE-n szerezte meg kulturális menedzser–színháztudomány szakon. Két és fél év alatt végezte el az ötéves képzést, hogy mielőbb továbbmehessen a Zeneakadémiára. Már akkor is nagyon kevés volt a tenor, lírai csengésű, kellemes hangja miatt gyorsan felfedezték, és beutazhatta a világot. Balettművész feleségével is egy németországi turnén szerelmesedtek egymásba.

A Zeneakadémia elvégzése után hamar meghódította a nemzetközi színpadokat, Németországtól Japánig. Gyönyörű és finom érzelmeket átadni képes, magvas tenor hangja miatt nagyon kapós volt. A Magyar Rádiótól az Operettszínházig ezer helyről keresték meg, egy időre mégis otthagyta a muzsika világát. A sok utazás, külföldi turné miatt alig lehetett otthon, gyerekeit csak „telefonon” tudta lefürdetni: „Nem szerettem annyira az operát, hogy feláldoztam volna érte a családomat. Nem voltam képes gyerekeimtől és feleségemtől távol élni.” Végül búcsút mondott az operaszínpadnak, de mindmáig visszahívják, legendás szerepekkel csábítják, vaskos gázsikat ígérve. A budai körzet kántorát ma már azonban jobban érdekli, izgatja a zsinagógák világa. Óriási megtiszteltetésnek tartja, hogy a Frankel Leó úti zsinagóga kántora lehet.

Nógrádi Gergely vallásos nevelést kapott, családjával a Hegedűs Gyula utcai templomba jártak, gyerekként azonban még untatták a monoton imák és hosszan elnyúló szertartások. A foci, a sport sokkal jobban érdekelték, húszas éveit bohémként élte végig, gyakran maradt ki éjszakára, élvezte a színházi „utazós” életforma előnyeit. Ettől függetlenül vállalta és tartotta zsidóságát, péntek esténként ott volt a zsinagógában. Sokáig elképzelni sem tudta volna, hogy kántorénekeket adjon elő. Világi dallamokhoz, falrengető áriákhoz és nagyszínpadokhoz volt szokva. Aztán történt valami...

A sors különös fintoraként az „tette zsidóvá” és indította el a kántorpályán, hogy a szélsőjobboldali sajtó hecckampányt indított ellene: „Annyit zsidóztak, hogy végül felébresztették bennem identitásomat!” Abszurd módon egy gyerekkönyvsorozat miatt került a mélymagyarok kereszttüzébe. „Klasszikusok újramesélve” címmel rövidítve kiadta az Egri csillagokat, Az aranyembert és még jó néhány magyar klasszikust. Nyugaton nagy hagyományai vannak ennek, elég csak az Oxford Kiadó angol regényeket néhány tíz oldalban összefoglaló füzeteire gondolni. Nógrádi Gergely látta, hogy a hosszú, vaskos, mai szemmel nézve unalmas kötelező olvasmányokat a diákok teljes terjedelmükben nem olvassák el. Megtartva lényegüket, fontosabb mozzanataikat, szigorú szakmai ellenőrzés mellett százhatvan oldalon mesélte újra legendás regényeinket. Emészthetővé és érdekfeszítővé téve azokat a „mai fiatalok” számára is. Külföldön elismerést, díjakat kapott volna munkájáért, Magyarországon a szélsőjobboldali sajtó közellenségnek kiáltotta ki. „Bűneit” tovább tetézte, hogy Gödön SZDSZ-es képviselőként dolgozott, ő volt a kőjobbos Dunakanyar egyetlen liberális képviselője.

Gergő nem ijedt meg a kurucok hörgésétől, sőt, elszántabb és makacsabb lett a sok támadás hatására. Itt jegyezzük meg, hogy nemcsak szélsőjobboldalról gyalázták. A „mérsékelt” jobboldal vezető újságírói is rászálltak: „Hogy mer egy zsidó magyar műveket rövidíteni?”

Nógrádi Gergely ennek ellenére sem adta fel a magyar irodalom remekeit átmentő kultúrmisszióját. Ma már kétmillió eladott könyvnél tart, sok száz iskolai könyvtárban megtalálhatóak a művei. Érdemes elgondolkozni rajta, hogy a Nógrádit támadó nyilasok és „mérsékelt” jobboldali kurzuslovagok vajon hány cikkükben népszerűsítették Jókait, Gárdonyit? Szép szavakon kívül mit tettek konkrétan a magyarságért és kulturális kincseink megőrzéséért? Mármint a vezetőikhez való dörgölőzésen kívül.

Néhány kultúrzombit leszámítva Gergő nem ítéli el a jobboldali embereket, nincs benne előítélet vagy harag. Számos fideszes barátja van, akikkel nézetkülönbségeik ellenére is jól megvannak.

Élete a zaklatások hatására új irányt vett. Beiratkozott a Zsidó Egyetem liturgia és kántor szakára, ahonnan szinte rögtön „leigazolta” a budai zsinagóga. Most először érzi úgy, hogy megtalálta a helyét (eddig csak „útközben” volt, sosem tudott lecövekelni). Azt a pályát, hivatást, amely tényleg örömet szerez neki. Furcsa paradoxon: emberi és világi szavak írása tette híressé, de a Teremtő parancsolatainak hirdetésében találta meg élete értelmét.

A Zsidó Egyetemen többek között *Klein Ervin* főkántortól és *Székelyhidi Hajnalka* operaénekestől tanulhat, akiket Gergő nemzetközi szinten is kiváló pedagógusoknak tart.

Közben folyamatosan ír, újabb és újabb könyvekkel áll elő. Fix mosollyal feltuningolt busafejével változatlanul nagy falakat dönget: legújabb regényében (Amikor a bosszú angyala sír) rámutat, hogy a nácik magyar segítség nélkül nem gyilkolhattak volna le ennyi zsidót és romát. Magyarországon ezt feszegetni életveszélyes merészség, Gergő azonban nem ijedős. Dzsúdózik és Izraelben tanult, tehát nem ijed meg az árnyékától.

A széles vállú, körszakállas és fején házilag készített afro-kipát hordó kántor élete tele volt váltásokkal. Operasztárból ingatlanügynök, bulvárlapszerkesztőből kántor lett.

Nógrádi Gergely a mindenhol boldoguló és magát minden területen kipróbáló zsidóság jelképe. Jóindulatú magyar közmondásunkkal élve: minden volt már, csak akasztott ember nem – bár ha kurucainkon múlik, erre a pozícióra is jó eséllyel pályázhatna. Magyar íróként tekint magára, aki az őt gyalázó „Nobel-díjas” névtelenekkel szemben szereti és ismeri a magyar irodalmat.

Több mint harminc kötetet publikált és folyamatosan ír, többek között *Vujity Tvrtkóval, Rúzsa Magdival* és *Albert Györgyivel* közösen jelentek meg könyvei. Családi jó barátja Tvrtkónak, akivel már tizenkét éve jegyzi a Pokoli történeteket. Sokáig a bulvársajtóban dolgozott, a Blikknél, majd a Story magazinnál. Részt vett a Best magazin kigründolásában, majd a Sztárok és a Hot! vezető szerkesztője lett: „Nem szabad lenézni a bulvárt, amely sokak esetében gyógyír a léleknek. Nem mindenki olvashat Dosztojevszkijt!” Egy idő után otthagyta a médiát: „Elég volt a gályázásból, társszerzőként és szerzőként számos sikeres, jól menő könyvet írtam. A szerkesztői munkával szemben íróként otthon is dolgozhatok, többet lehetek a családommal.”

Legbüszkébb édesapjával, *Nógrádi Gáborral* közösen írt „ifjúsági füveskönyvére”, amely „A bölcs gyerek könyve” címet viseli. Valós történetek alapján szeretetre, elfogadásra, önmaguk és mások megbecsülésére nevelik ifjú olvasóikat. Olyan elvekre, amelyek sose halnak meg – hasonlóan Nógrádi Gábor legendás filmjének népszerű alakjához, Gyuszi bácsihoz. Édesapjának egyébként rég meg kellett volna kapnia a Kossuth-díjat, számos legendás magyar film (Hyppolit, Csocsó, Meseautó) forgatókönyvét írta, s generációk nőttek fel ifjúsági regényein. Gergő fiával közösen járják az országot, sajátos irodalomórákat tartva. Sosem nézik, hogy hová hívják őket. A legkisebb falusi iskolába is ugyanolyan örömmel mennek: a magyar írók és irodalom népszerűsítői, akik eddig több mint ötszáz író-olvasó találkozón vettek részt.

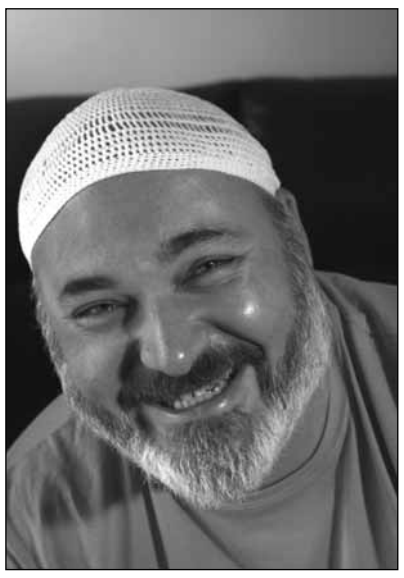

Nógrádi Gergely

Nógrádi Gergely élete a szavak (kétszer tért vissza az íráshoz) és a zene bűvöletében telik. Apai nagynénje, *Berta Rendel* a világ egyik leghíresebb női kántora volt. Annak ellenére, hogy Nógrádi Gergely nagyszülei a szigorú ortodox zsidó vallási irányzathoz tartoztak, büszkék voltak Bertára. A későbbi kántornő a világháború után települt ki Izraelbe, majd az USA-ba, s Gergőt – a rokonokkal együtt – évtizedek óta „tologatta” a kántorpálya felé.

Gergő nagyapja, Dezső zsinagógába járó, régi vágású, makacs és szívós zsidó öregember volt. Azon hétköznapi hősök egyike, akik minden történelmi csapás ellenére kitartottak vallásuk, hitük mellett. Csak egy példa: cukorbetegsége ellenére is megtartotta a kötelező böjtöket és végigállta a nagyünnepeket.

Nógrádi Gergely sikeres cégvezetőként, lapszerkesztőként mostani kántori fizetésének sokszorosát kereste. Olyan kocsit és életet választott, amilyet csak akart. Mégis kitart a zsidóság és a kántorszakma mellett. Nem hősiességből vagy áldozatként: egyszerűen élvezi, amit csinál. Mosolyog, viccelődik, kivéve egy dologgal. A családjával, amely élete legfontosabb része.

Szilágyi Iván Péter

Egy cionista naplójából

Jaksy olyan volt, mint egy gyufaszál, sovány, vörös, és minden apróság lángba borította.

Mindketten a Református Gimnáziumban tanultunk, bár ő egy osztállyal feljebb járt. Hittanórákon találkoztunk. Az ő esete különlegesnek bizonyult. Kollár János nem született e név alatt. Édesapja magyarosította nevét, Kohenról Kollárra. Édesanyja német származású volt, keresztény családból. A soá alatt beköltözött gyerekeivel a gettóba, ahol bár sárga csillag nélkül közlekedhetett, de egyébként végigszenvedte a borzalmakat. A felszabadulás után a szülők úgy határoztak, hogy keresztény iskolában zsidó hittant fog tanulni, és majd eldönti, melyik vallást választja.

Jaksy már tizenegy éves korában választott, és bejárt a somerokhoz. Hittanóra alkalmával pedig azzal volt elfoglalva, hogy mindenkit beszervezzen a cionista mozgalomba.

Az iskola kézilabdacsapatának egyik legjobb játékosa volt, ezért osztálytársai megbocsátották neki vallását. Én ügyetlen voltam, a labda kiesett a kezemből, és bár nem volt szabad ilyen kifejezéseket használni, mégis az „ügyetlen zsidó" név ragadt rám.

E napokban történt, hogy még a történelemtanár is lezsidózott. Hittanóra alatt elmeséltem Jaksynak az esetet, és ő még aznap este elvitt a mozgalom fészkébe.

Ezért hagytam ott 14 koromban szüleimet és szülőházamat, de hogy hogyan maradt Jaksy egész életében Magyarországon, az már egy más történet.

Mint a cionista mozgalom tagjai, minden péntek este a Dohány utcai templom előtt toboroztunk új embereket. Itt lejtettünk hóratáncot, s héber dalok hangjai szálltak a levegőben. Vasárnaponként Buda hegyei visszhangoztak hasonló énekeket (rossz magyar kiejtéssel).

1949-ben a hatalom hátat fordított a cionista mozgalomnak. Rákosiék féltek, nehogy zsidóbérencnek nevezzék őket Moszkvában. De Csehszlovákiában még működtek mozgalmaink.

Először a Bank utcai fészek, majd a Király utcai helyiség, végül a Rákóczi úton lévő kén került utcára. Mi folytattuk összejöveteleinket, hol a Városligetben, hol a Margit-szigeten. Peszachkor a mozgalmak ötnapos kirándulásokat szerveztek, s átszelve az Ipoly folyót, Pozsonyban kötöttek ki.

A vezetőség határozata értelmében 14 évesek (fiatal cserkészek) nem voltak alkalmasak erre az útra.

Vörös barátommal folytattuk a csoporttalálkozók rendezését. Nem egyszer menekültünk suhancok támadásai elől, de később Jaksy megszervezte az „ellenállást", és ez bunyót jelentett. Néha mi győztünk, néha véres orral érkeztünk haza. Sajnos a morál ment lefelé, és sürgősen tenni kellett valamit, hogy a tagok arca újra sugározzon.

Amikor mozgalmunk legálisan működött, édesanyám horgolt egy zászlót (a héber betűket az imakönyvből másolta, három hibával). Úgy határoztunk Jaksyval, hogy „visszalopjuk" zászlónkat. Este naplemente után találkoztunk. Felmentünk, betörtük az üveget az ablakon, kinyitottuk a zárat. A zaj eljutott a házmesterig.

„A cionisták betörtek!" – hallottuk a kiabálást. Hívták a rendőrséget. Mi a zászlónkkal elmenekültünk a hátsó lépcsőn.

A zászló elérkezett Izraelbe, és jelenleg Givát Havivában őrzik mint történelmi emléket.

De mi történt velünk?

Pozsonyból a mozgalom küldött egy 17 éves vezetőt, aki megszervezte alijánkat. Sajnos a 100 gyerekből csak 25 maradt. Én voltam az összekötő. Jaksyt utolsónak hívtam, édesanyja válaszolt a telefonon.

– Beteg, kórházban van.

Azt hittem, édesanyja meggondolta magát.

– Hol? Melyikben?

– Szent László.

Felugrottam biciklimre. Ez volt az utolsó utam a kerékpáromon.

Jaksyt magas lázzal találtam.

– Öltözz fel, kicsempészlek az ablakon.

– Mozdulni sem bírok. Tudom, ti elmentek, és én itt maradok. Csak egy kérésem van hozzád, Árje, építsd hazánkat helyettem is.

– Légy erős és bátor.

A sors úgy akarta, hogy ő ott maradjon és kitanulja a mérnöki szakmát, mi pedig kikerüljünk álmaink földjére, építeni a zsidók egyetlen országát.

Negyven év után Jaksy eljött Izraelbe felülvizsgálni, hogy teljesítettük-e utasítását.

Gadi barátunk kocsikáztatott végig a zsidók országán.

Jaksy megsimogatott minden fát, megszagolt minden virágot, könnyes szemekkel szemlélte, miből maradt ki.

Este érkeztünk Kibuc Tel Amalba. Megmutattuk Jaksynak a csodálatos kibucot, amit építettünk.

– Ha akkor... – sóhajtott fel.

– Igen, hávérom, itt énekeltél volna, itt csókoltad volna meg első szerelmedet. De a sors másképpen döntött. Te művelt emberré váltál, mi pedig teljesítettük akaratodat.

És mindhárman összeölelkeztünk.

Singer Árje

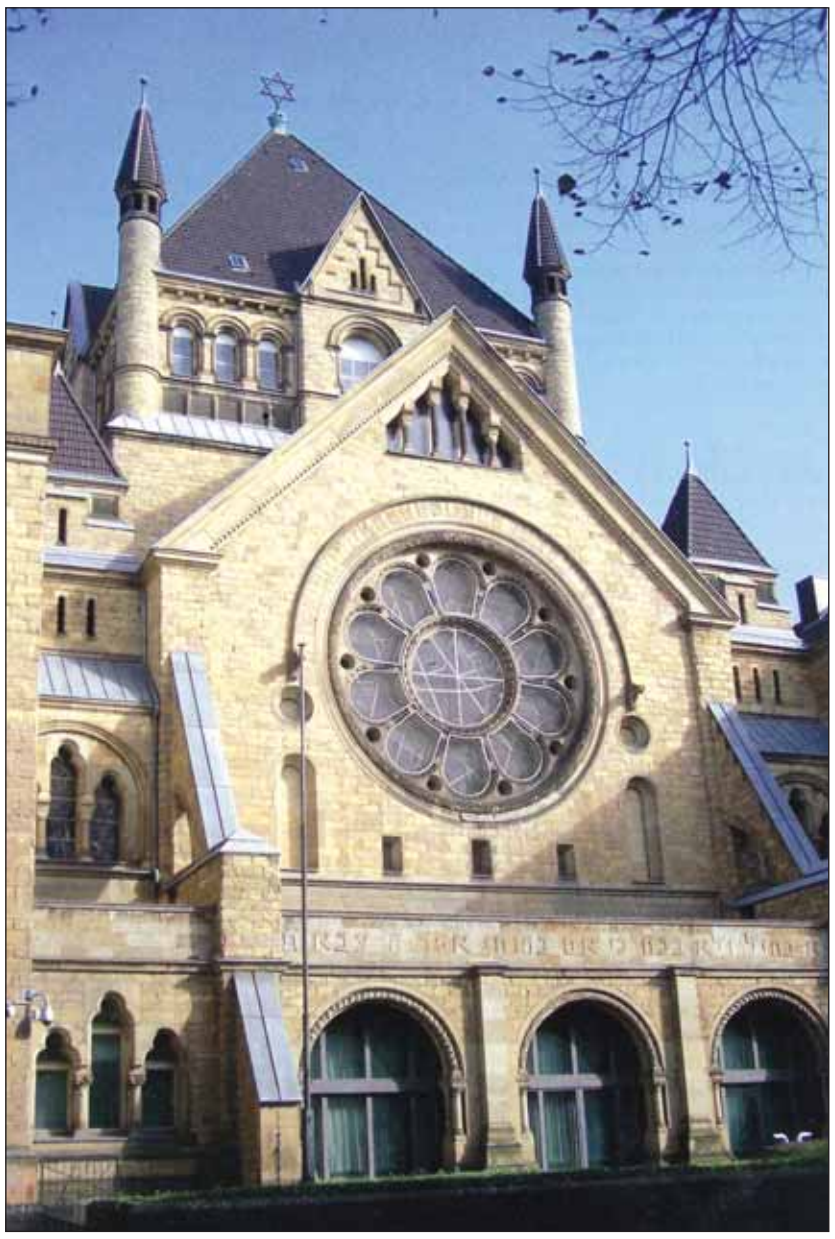

A kölni zsinagóga

A rózsaszín pólós táborvezető

Itzhak Roth emlékére

Július első hétvégéje van, a szarvasi tábor az elmúlt 20 évvel ellentétben még csendes, a házak üresek, az étterem zárva, a Bét Dávid zsinagógában sem olvasnak Tórát... Megállok az imaház közepén, s kezembe veszek egy, a 90-es évek derekán kiadott piros borítós könyvet, rajta a felirat: Az első imakönyvem. Kinyitom a harmadik oldalon:

Befejezésül álljon itt az egyik legszebb és legmélyebb jelentésű mondat az imából:

„Aki békét szerez magasságaiban, Ó szerezzen békét, nekünk s egész Jiszraelnek, s mondjátok: Ámen!"

Barátod,
Jichák (Ickó) Roth,
a szarvasi tábor vezetője

Látom magam előtt Jickót, a rózsaszín pólójában... fülembe cseng a „Boker tov, machane! – Jó reggelt, tábor!" mondat, mellyel hosszú éveken át ébresztette a táborozókat. Lassan négy hónapja, hogy nincs köztünk. Halála felett átsiklott a magyar nyelvű nyomtatott és elektronikus zsidó sajtó jelentős része. Néhány helyen megjelent pár szó az emlékére szervezett Bálint házi megemlékezésről, de elmaradtak az elismerő szavak, a nekrológok, a visszaemlékezések... Méltatlan volt ez a hallgatás!

Tragikus hírként érte Kelet-Közép-Európa zsidó közösségeit, hogy életének 64. évében elhunyt Itzhak Roth, a szarvasi Lauder–Joint Nemzetközi Zsidó Ifjúsági Tábor korábbi vezetője, akinek elévülhetetlen érdemei voltak a nyaranta 2000 zsidó fiatalt fogadó hely jellegzetes atmoszférájának kialakításában. Jickó, ahogy mindenki nevezte, 1991-től 2004-ig állt a tábor élén, majd egészen 2008-ig a különleges programok felelőseként tanácsaival segítette a táborvezetés felnövekvő új generációját.

Táborozóként, amikor a budapesti Dózsa György úti gyülekezőnél megpillantottam, mindig biztonságérzet fogott el... igen, idén is jól döntöttem, hogy Szarvast választottam a nyári pihenés helyszínéül. Emlékezetesek az általa vezetett esti programok, közös éneklések, előadásai Izraelről, a legnagyobbak korcsoportjának, a hermonosoknak főzött levesei. Vasárnaponként, a látogatónapon, elkápráztatta a szülőket és a vendégeket, akik a gyerekekkel együtt énekeltek, táncoltak a tábor sportcsarnokában. Ifjúsági vezetőként személyesen is megismerhettem őt. A nyarakat indító gyűléseken mindig felhívta a figyelmünket, hogy mádrichként az egyik legfontosabb a felelősség. Tanított, nevelt, utat mutatott. Emlékét sosem feledjük, mindazok őrzik majd, akik számára neve és egyénisége összeforrt a szarvasi táborral.

Paszternák András
(1991 óta szarvasi táborozó, 2000 óta mádrich, 2003 óta korcsoportvezető)

Hoffmann rabbi hazalátogatott Pápára

A múlt hónapban népes családjának kis részével szülőhelyére látogatott *Hoffman Zalman* rabbi. A nyolcvannégy éves idős rabbi Pápán született és élt egészen 1944-ig. Heten voltak testvérek. 1930-ban elhunyt édesapja a város köztiszteletben álló polgára és a zsidó közösség rabbija volt. A soá idején Hoffman Zalman kivételével Auschwitzba hurcolták a családot, ahonnan nem tértek vissza. Az akkor 17 éves fiatalember munkatáborba került – átadták a németeknek –, Sopron mellett dolgozott, majd szabadulása után a pápai kórházban ápolták. Innen előbb Romániába ment, majd visszakerült szülővárosába, útja aztán Szombathelyre vitte, és onnan angol segítséggel jutott Izraelbe, ahol családot alapított. Felesége szintén magyar származású, Erecben ismerkedtek össze. A Hoffmann család tagjai szerte a világban élnek, most azonban mintegy húszan gyűltek össze, hogy felkeressék Pápát, a régi szülői házat, emlékezzenek a temetőben nyugvó elődökre, és ismerkedjenek egy kicsit a jelenlegi várossal. A családot az alpolgármester is fogadta a városháza épületében (képünkön).

Kerecsényi Zoltán

KÖNYVISMERTETŐ

„Amikor a bosszú angyala sír..."

Nógrádi Gergely több hivatást is betölt. Nem lenne könnyű megmondani, melyikben a legtökéletesebb. Regénye nem debütáció, nagyon korai ifjúsága óta, 25 éve publikál. Időnként, átmenetileg, letette a tollat az operaszínpad kedvéért (hangját és tudását manapság a Frankel Leó úti templom istentiszteletein csodálhatják a közösség tagjai), majd országos terjesztésű magazinok főszerkesztősége okán.

Kötete mindvégig feszült, párbeszédes és leíró stílusa miatt számomra letehetetlennek bizonyult. Végigizgultam a több szálon futó cselekményt, a szinte előre látható buktatókat, veszélyeket, a főhősnő akarata ellenére is bekövetkező szerelmet, tragédiák sorozatát.

Irányíthat-e a gyűlölet egy életen át? – teszi fel a könyv borítóján a kérdést a szerző. Igen. Abszolút. Ha kellő a motiváció, ha a lét és a tudat párhuzamosan fut, ha éjjel-nappal ugyanaz a sokkoló látvány fogad, s mindannyiszor okozóinak nevével egészül ki... akkor igen.

Nagyon nem szeretném a könyv tartalmát megírni. El kell olvasni, és fél év múlva akár megismételni. Nem a gyűlölet ébrentartása miatt, hanem a „meséld el fiaidnak" elv alapján.

Nagyon röviden: a fiúnéven külföldön felnövő kislány különös, hatásában zsigerekig nyúló kapcsolata imádott, s az életét néhány pribéknek köszönhetően nagy kínok közt félholtan leélő nagyapával; a gyermek eszmélést követően megfogalmazott, majd az évek során részleteiben is kidolgozott bosszúterve; Magyarországra, egy balatoni településre érkezése immár gyönyörű fiatal nőként, akinek vesébe látó égkék szemei kezdetben megmagyarázhatatlan rémületet, majd gyilkos szándékot keltenek a jó kis pozícióikban még mindig a múlt emlékéből élő hajdani háborús bűnösökben.

Csodaszép ez a könyv. Igazán jó szívvel ajánlom 14 éven felülieknek, akárcsak az író, Nógrádi Gergely, fedéllapi ajánlásában.

gjuli

SZARKA LAJOS:

Zala megye zsidó emlékei

A szerző újabb kiadványában Zala megye zsidó emlékeit ismerteti, többéves levéltári és egyéb kutatási munka alapján. Pontos és alapos leírás a megye zsidó vonatkozású történetéről, kiemelkedő szereplőiről, tárgyi emlékeiről. A 95 oldalnyi fotóanyag jól illusztrálja *Szarka Lajos* igényes, sok tekintetben úttörő s forrásértékű írását.

Zala megye a 18. század elejétől kezdve befogadta az eleinte szórványosan, majd folyamatosan betelepülő zsidóságot. A családok jó része Ausztriából és Cseh-Morvaországból jött. A többszörös összeírások emelkedő tendenciát mutattak. A letelepülés gócai: Keszthely, Zalaegerszeg és Nagykanizsa, illetve Sümeg, Tapolca, Kővágóörs és Balatonfüred. A kiadvány külön érdeme, hogy a történelmi Zala megye jelenleg határon túli részéről is ad tudósítást.

A Zala megyei zsidóság társadalmi szerkezete megfelelt az országos átlagnak. Kereskedők, kocsmárosok, iparosok, malombérlők sorjáznak e populációban. Szép számmal találhatók értelmiségiek: papok, ügyvédek, orvosok, újságírók. A történeti áttekintés utal a befogadás és kirekesztés hullámmozgására is. A háttérben felvázolja a tablóját az országos történelemnek is, mely hol segíti, hol nehezíti a zsidóság életét.

A megyében többségben lévő neológ zsidóság igyekezett elmagyarosodni nyelvében, nevében, szokásaiban és érzelmeiben. Ezt jól példázza a 48-as szabadságharcban és az első világháborúban való részvétel. Zsidó értelmiségiek emelték a magyar haza fényét *Löw Lipóttól Büchler Sándorig, Goldmark Károlytól Schwartz Dávidig,* a *Schulhof* testvérektől *Fejtő Ferencig.*

(Folytatás a 8. oldalon)

DEUTSCH GÁBOR

Gondolatok Benedek István Gábor új könyvéről

Benedek István Gábor új könyve, az *Artúr* érdekes, olvasmányos, fordulatos regény és kitűnő korrajz. Bár ismert személyiségek is szerepelnek benne, nem történelem, mert akkor hőseinek meghatározott személyiségeknek kellene lenniük, megkötve a szerző fantáziáját. Bár modelljét sejtjük, de nem dokumentált, esetleg több alakból tevődik össze, és sorsának nem minden mozzanata történt a leírás szerint. A miliő azonban valóságos, az események velük vagy másokkal estek meg, hitelesek és jellemzőek. Ez annál dicséretesebb, mert vagy harminc évet ölel át a cselekmény, a záróakkorddal, a Sándormező megszűnésével még többet.

Micsoda harminc évet tár elénk az író varázslatos tolla! A főszereplő tanulóéveit, munkaszolgálatot, partizánharcot, titokzatos halálesetet, vezető politikus elismerését, internálótábort Recsken. 1956 októbere „madártávlatból", a Szovjetunióból nézve, titokzatos megbízatás, rejtélyes, meglepő befejezés. Ennyi fordulat három regénynek is elegendő volna. A „rettenetes XX. század" ennyit, vagy még ennél is többet produkált. A kulcsfigura bemutatásának dátuma 1942, ekkor hősünk 21 éves. A befejező motívum időpontja nincs jelezve, de a szituációt tekintve az 1970-es évek közepére tehető.

Artúr jelentős orvosdinasztia sarja, a numerus clausus ellenére *Szentgyörgyi Albert* tanítványa lehetett Szegeden. E városban Horthy nimbusza fényesen ragyogott. Artúr is úgy hitte, Kenderes szülötte biztos kézzel kormányozza az állam hajóját; ugyan voltak megszorító intézkedések a zsidók irányában, de hát úgy vélte, ezek apró adók a védelem és a nyugalom érdekében. A pesti tanszünet vidáman telt egészen 1943. január 3-ig, amikor a katonai kiegészítő parancsnokságtól behívót kapott, hogy Lajosmizsén köteles haladéktalanul megjelenni. Apja kapcsolatának köre nem tudott segíteni. Szerbiába, Borba vitték őket, megszállt területre követ fejteni, tehát eladták a németeknek. A durva csendőröknél a németek kulturáltabbaknak bizonyultak, de egy robbantás megölte néhány társát és új barátját.

A környéken partizánok tanyáztak, be is kerítették őket. Többen csatlakoztak hozzájuk. Néhányan jelentkeztek, hogy Palesztinába mennek, ő viszont beállt Tito seregébe. Orvosként sebész mellé osztották be, bár csak két és fél évet töltött az egyetemen és pszichiáternek készült. Mégis vállalta a feladatot, asszisztált, sőt szükség esetén maga is operált. Talán mert hitt a „kiválasztott nép" fogalmában, és ez erősítette önbizalmát. Egész ügyesen működött. A parancsnokságra került, megtudták, hogy a pszichiátria érdekli, elárulták neki, hogy Tito, a vezér, problémákkal küzd. Nem tud aludni, szorong, kedélyállapota rossz. Segítségre szorul. Tudta, hogy a felelőssége nagy, hiszen a kudarc halálát jelentheti. Megint csak váltott, és sikerrel járt. Tito megkedvelte, és Szerbiába akarta vinni, egy intézetet bízott volna a fiúra, de ő Magyarországra, szüleihez vágyott.

Oroszokhoz került, *Vas (Weinberger) Zoltánnak* mutatták be, aki érdekes figurája volt a pártnak. Gazdasági készsége vitathatatlan. Az üres párt- és államkassza erősítése érdekében hamis „amerikai" cigarettát csempészett Ausztriába. Mivel Artúr bécsi dialektussal beszélte a németet, a manőverre alkalmasnak látszott.

Tehát a fiú megint váltott, mint zugkereskedő utazott orosz sofőrjével Bécsbe. Teljesítve küldetését, szüleit kalandos úton megtalálta Pesten. Apja elintézte, hogy folytathatta tanulmányait. Szentgyörgyi Albert segített neki, mert értékelte, hogy hisz a jövőben. A professzor nem hitt a hazai jövőben, ezért nem sokkal később Amerikába távozott.

Megtiszteltetés érte Artúrt, a jugoszláv nagykövetség meghívta Tito marsall fogadására magyarországi látogatásakor. Tito örömmel emlékezett gyógyítójára, lelépett az ilyenkor szokásos vörös szőnyegről, és mindenki megdöbbenésére elbeszélgetett Artúrral. Egy ajándékot is odaadott illetékes magyar szerveknek, megkérve, hogy juttassák el egykori orvosának. Hivatalos értesítést is kapott az ifjú, hogy hol és mikor veheti azt át.

Itt újabb váratlan fordulat következett. Letartóztatták. Nem tudta, miért. A Sztálin–Tito ellentét akkor még nem volt nyilvános. Előbb azt hitte, félreértésről van szó. Két évig ült a börtönben, tárgyalás és ítélet nélkül. Majd Recskre került, internálótáborba. Sztálin halála után megenyhült a helyzet, egy gazdaságba osztották be kukoricát őrölni. Megint váratlanul, hívatta a gazdaság igazgatója. *Bihari Péter* – nagyon rendes ember – családja megvendégelte, és lehetővé tették találkozását a szüleivel.

1953-ban, a Nagy Imre-kormány idején felszámolták az internálótáborokat. Rehabilitációról szó sem volt. Nagynénje megnyugtatta: „manapság azt szólják meg, aki büntetlenül megúszta az elmúlt éveket". Tanulmányait befejezte, megnősült, feleségével egy új szocialista bányászfaluba – mondjuk jóindulatúan: kisvárosba – kerültek, a kórházba, amelyet igyekeztek igazi gyógyintézetté tenni. 1956-ban egy tíztagú bányászküldöttség orvosaként a Szovjetunióba utazott, éppen a forró októberi napok következtek ottlétükkor, melyeket – mint írtuk – madártávlatból vészeltek át. Semmiről nem tudtak, egy üdülőben töltötték fejedelmi ellátás mellett e mozgalmas időszakot, nem tisztázva, hogy túszként vagy vendégként. Telefonos összeköttetésre nem nyílt lehetőség. Elszigetelten, mindenki a maga módján értékelte az eseményeket.

Hazatérésük után megismerkedett Artúr egy újabb rendes emberrel, *Tuna Józseffel,* akivel szintén cudarul bánt a hatalom: bár a rendszer hű embere volt, mégis megjárta a „nép börtönét", ahogy akkor nevezték. Kiszabadulása után Artúr apja gyógyította Tunát. Hálából – vagy inkább mert Artúrt alkalmasnak vélte a feladatra – egy „Sándormezőn" berendezett különleges osztály irányítását bízták rá, ahol a felső vezetés szellemileg megrokkant funkcionáriusait kellett kezelni, belügyi megfigyelő ellenőrzése mellett. Artúrt érdekelte a feladat, munkájának élt. Érdekes emberek kerültek keze alá. De egyszer elkezdett gondolkodni azon, hogy elhanyagolta családját, feleségét, kisfiát és vallását is. Ezért hazament, hogy még elalvás előtt megölelhesse gyermekét. Megnyugodva aludt az ágyában, amikor riasztották. A többit nem áruljuk el.

Gondoljuk, az érdeklődés felkeltésére elég az eddigi leírás, csak annyit tegyünk hozzá, kiderül a becsületes Arányi őrnagy és Tuna József beszélgetéséből, hogy a belügyi megfigyelő nemcsak feletteseinek jelentett, hanem a moszkvai KGB-nek is, akik cionista összeesküvést gyanítottak, mert az egyik beteg tisztviselő Bulgáriában akart üdülőcentrumot létesíteni. Bulgáriát a tenger választja el Izraeltől. Megáll az ész... A vád képtelen, de hogy a KGB ilyet kitalált, az nem képtelenség.

Ui. Benedek István Gábor könyvének végén írja, hogy Artúr fia Izraelbe távozott, tiszt lett, de nem közeledett a valláshoz. Tegyük hozzá, a szerző az idén Izraelben találkozott az említett úrral, aki jámbor életet él, tehát azóta találkozott a vallással.

(Háttér Kiadó. A címlap fotóit Villányi András készítette. A borítót Fábián György tervezte.)

Őrizzük meg szívünkben emlékét!

Keszthelyen a Pethő utcai Talmud Tóra Központban felavatták *Raj Tamás* főrabbi emléktábláját. A helyi hitközség így kívánt megemlékezni az emlékező gyászistentiszteletek avatott szónokáról, aki mindig szívesen és készségesen jött le e Balaton-parti városba. Az ünnepségen részt vett a gyászoló család: felesége, leánya, veje és kisunokája.

Kerekes Béla főkántor a 92. zsoltárt recitálta magyar és héber nyelven. Kétszeresen stílszerű volt ez az emlékezés illusztrációjául. Raj Tamás maga is a zsoltárversek tudós kutatója volt. Cikksorozata az Új Életben és mostanában megjelent könyve tanúskodik erről. Másfelől e zsoltár szép sora idézi a halott főrabbi emlékét: „Az igaz virágzik, mint a pálmafa, növekedik, mint a cédrus."

Totha Péter Joel rabbi emlékbeszédében kiemelte Raj Tamás széles körű, országos hírű judaisztikai tudását és képességét e tudás továbbadására. Mindezt bölcs mértékletességgel, tanítványok nevelésével és a Tóra szellemének alapos ismeretével végezte. A keszthelyiek sokat tanultak tőle.

Czoma László, a Keszthelyi Kastélymúzeum igazgatója, a hű barát és egykori képviselőtárs felidézte a tudós főrabbi alakját. Úgy fogalmazott, hogy gazdagabbak lettünk általa. Hetven évével tartalmas életet élt. Állandóan tanult és tanított másokat különböző – szinte felsorolhatatlan – intézményekben. Sorjázó cikkeiben és könyveiben a zsidó élet bemutatására törekedett zsidó és nem zsidó számára egyaránt. Szellemi tevékenysége a Büchler-füzet megjelentetésétől a most kiadott zsoltárokról szóló könyvéig széles skálán mozgott. A Makkabi Könyvkiadó vezetésétől a keszthelyi zsinagóga rekonstrukciójáig mindenre kiterjedt a figyelme. Szívesen jött ide, otthon érezte magát. Odaadással végezte magas színvonalú tudományos munkáját. Őrizzük meg szívünkben emlékét!

Raj Tamásné, Maja asszony, könnyekkel küszködő meghatottsággal köszönte meg azt a szeretetet, mellyel Keszthelyen körülvették férjét.

Goldschmied István hitközségi elnök zárszavában szintén megköszönte azt a szeretetet és tiszteletet, melyet a jelenlévők éreztek a tudós főrabbi iránt. Hangoztatta, hogy Raj Tamás személyében a keszthelyi közösség választott főrabbiját vesztette el.

László József

Tallózás egykori zsidó újságokban

A régóta várt mozlemita lázadás

„harmatként leszáll és üdíti drága cseppjük
lelkünket, mely halál és élet közt lebeg"
Bialik

„A zsidók ellen a régóta várt mozlemita lázadás íme, megkezdődött..." – így kezdte jelentését a cfáti rendőrfőnök, bizonyos *Farady,* 1929 októberében Palesztinában annak a vizsgálóbizottságnak az ülésén, mely polgári és katonai hatóságok tagjaiból állott. Az Egyenlőség 1929. november 16-i számában „Drámai jelenetek a palesztinai vizsgálóbizottság előtt a jeruzsálemi és a safedi vérengzésről" címmel sokkoló írást közöl a vizsgálóbizottság ülésén elhangzottakból.

Sir Boyd Merriman ügyvéd, akit a zsidó érdekek képviseletére jelöltek ki, ezt kérdezte *Foley* őrnagytól:

„Nem tudott ön arról, hogy Safedet borzalmas veszedelem fenyegeti, és hogy sürgős volna a segítség?

FOLEY (alig hallhatóan): Tudtam róla.

[...]

PREEDY ügyész: Mondotta-e ön azt, hogy a felkelést a zsidók kezdték, vagy, hogy a nyugtalanságot az idézte elő, hogy egy zsidó megsebesített egy arabot?

FOLEY: Az utóbit mondottam.

PREEDY: Nem ellensége ön a zsidóknak?

FOLEY: Nem.

PREEDY: Mindent megtett, hogy megvédelmezze a zsidókat?

FOLEY: Igen

SIR WALTER SHAW elnök: Tehát az őrnagy úr azt állítja, akkor úgy vélte, elegendő embere van ahhoz, hogy a zsidókat megvédelmezze, így tehát a zsidók a maguk részéről túlságosan sokat tettek önvédelem céljára?"

A Zsidó Újság 1929. augusztus 31-i számában *Groszberg Jenő* szerkesztő Vér folyik a Szentföldön címmel írta meg vezércikkét. „Az egész világ zsidósága, talán az egész művelt emberiség fájdalommal fogadja a Szentföldről érkező szomorú híreket – írta, majd így folytatta: Zsidó vér folyik a történelmileg megszentelt helyeken, Jeruzsálemben, Jaffában, Hebronban, Czefászban (Cfát), Hajfában, valamint Tel-Avivban és az egyes kolóniákban."

„Az arabok mintegy adott jelre elérkezettnek vélték az időt a zsidók lemészárlására – írta Groszberg, majd a lehetséges okokat fejtegette: Talán a török iga alól felszabadult rabszolgának zsarnokoskodási hajlama? [...] Avagy a gazdasági helyzet, amely az eddig éhbérért dolgozó arab munkást kihasználó effendiket emberi, s így magasabb bér kifizetésére kényszerítette, miután az új településeken dolgozó zsidók az arab munkásokat felvilágosították? Ki tudja, nem-e az angol kormánynak az utóbbi hónapokban folytatott politikája, amelynek egyik megnyilatkozása a Szent Fal mellett történt botrány lagymatag nyilatkozatokkal való kezelése volt, mely felbátorította az arabokat, akik vérszemet kaptak attól a nem alap nélküli véleménytől, hogy a palesztinai angol hivatalnokok egy része nem bánja, ha állandóan tart az arab-zsidó feszültség? [...] Vagy, hogy az új települések fiatalsága sokszor provokatív módon viselkedik? [...] Avagy talán az egyes zsidó rétegek részéről manipulált politika okozta a bajt, mely propagandát csinál az arab-zsidó testvériesülésnek azzal, hogy az arab lakosságot mohamedán hitre kényszerített zsidó bennszülöttnek mondja? [...] Avagy az egész vérontást az a huligán szellem okozta, amelynek nem is kell komoly ok, amint azt az európai háború utáni pogromokból is tudjuk?"

Az angol sajtó borzalmas részleteket közölt a mészárlásról. A botokkal, késekkel, fejszékkel, puskákkal felszerelkezett arab tömeg behatolt a zsidónegyedekbe, a mosávokba, a kibucokba, a békés kereskedők, iparosok, járókelők egy részét megölték vagy súlyosan megsebesítették, majd a vérfürdőt általános rablás és gyújtogatás követte. Az ortodox Zsidó Újság tudósítója szerint a legtöbb áldozat a legvédtelenebbek, az ortodoxok soraiból került ki. „Maguk a cionista fasiszták jól felfegyverezve és megszervezve elég jól eltorlaszolták magukat külön negyedeikben" – írta Groszberg úr zl. 1929-ben, amikor a legnagyobb szükség lett volna az egységes fellépésre, belekeverve az ortodoxoknak a cionisták ellen folytatott rosszízű propagandáját.

Néhány sorral lejjebb így folytatja: „Chevronban, ahol a híres, Litvániából 1925-ben áttelepült Szbodkai jesiva van, megöltek az arab hordák 42 bóchert, 2 jesivavezető rabbit, és megsebesítettek 47 talmudistát."

Az angol parlamenti vizsgálóbizottság működése a palesztinai élet szenzációjává vált. Első nyilvános ülését 1929. október 24-én tartotta meg Jeruzsálemben. Az ott elhangzottakra óriási közönség figyelt. *Sir Walter Shaw* elnök megnyitó szavaiban kifejtette, hogy szükségesnek tartotta egy nyilvános ülés megszervezését, melyen a sajtó képviselői és a nagyközönség is megjelenhetnek. A további ülések természetesen ismét zártak lesznek, de a tragikus események, melyek Palesztinában lezajlottak, és „megrendítették az egész világ lelkiismeretét, és a lakosság minden részének mély sajnálkozását (?) váltották ki", megkövetelik a nyilvánosságot. „Ezért szükséges, hogy egy pártatlan vizsgálat derítse fel a zavargások okait, és előzze meg azok megismétlődését." (A pogromok megismétlődését mindössze 7 évig, az 1936-os arab zavargásokig sikerült „megelőzni".)

A bizottság 15 óra hosszat tartó kihallgatáson kért magyarázatokat *Saunders* őrnagytól, aki a zavargások idején a palesztinai rendőrség főnöke volt. A keresztkérdések özönében kénytelen volt bevallani, hogy a vérengzést előre megtervezték, de a rendőrség nem tudott róla...

Taleb Markah sejkre, aki egyike volt a legtekintélyesebb arab vezető személyiségeknek, tagja az arab végrehajtó bizottságnak, és aki a hebroni pogromot irányította, október 24-én, rendkívül izgalmas tárgyalás után mondta ki az ítéletet a jeruzsálemi bizottság, mely 2 év börtön és 50 font pénzbüntetés volt.

„Egy október 25-én összeállított kimutatás szerint a palesztinai bíróságok eddig 556 arab, és 58 zsidó ügyében hoztak ítéletet. Eddig 5 halálos ítéletet hoztak" – írta a Zsidó Újság 1929. novemberi számában.

A haifai bíróság négy safedi arabot, akiket azzal vádoltak, hogy egy hatvanéves zsidó nőt meglincseltek, 10–10 évi szabadságvesztésre ítélt, mert nem talált megfelelő bizonyítékokat a gyilkosságban való részvételükre, ezért „csak" a zavargásokban való részvételük miatt ítélték el őket.

A magyar Kajlel külön nyilatkozatot tett közzé: „A veszély a Kolél tagjait szerencsésen elkerülte, emberáldozat nincs. A zavargások, üzletbezárások miatt az élelmiszerárak óriási módon felszöktek, a közszükségleti cikkek megfizethetetlenek, a kereseti lehetőségek tejesen megbénultak, sürgős pénzsegélyre van szükség. A hittestvérek gyors támogatását kérjük. Kolél Shomré Hachomoth."

Magén István

SCHNAPP LEA

Történelmi utazás az emberi lélekbe

Egy egészen egyedülálló könyvet tartok a kezemben – meghatottan és hálás szívvel a szerző iránt.

Urbancsok Zsolt Makón élő fiatal történész három évvel ezelőtt részt vett Jeruzsálemben, a Jad Vasemben a magyarországi tanárok részére szervezett továbbképző kurzuson. Talán itt érlelődött meg benne az elhatározás, hogy tankönyvet állít összse a soáról, amelyben túlélők személyes történetein keresztül közelíti meg a mai iskolások számára már nehezen érthető témát, így élővé, kézzelfoghatóvá és egyben hitelessé teszi a száraz történelmi adatokat.

A csodálatra méltó ötletet hosszú, gondos és pontos munka követte.

Mint már mondottam, az eredmény különleges, egyedülálló lett: szomorú tartalma ellenére nemcsak az iskolás gyermekek, hanem a felnőttek számára is érdekfeszítő olvasmány.

A könyv címe: A Holokauszt gyermekei. Szerkesztője négy, soát átélt gyermek sorsából meríti – rendkívül ötletesen – a didaktikai-történelmi anyagot. A kronológiai sorrendben felsorakoztatott fejezetek végén feladatok is szerepelnek: a diákoknak felelniük kell a tartalom függvényében feltett kérdésekre.

Kik a könyv „hősei”? Élő személyek:

– *Dr. Bárdos Pál,* Makón született 1936-ban, író, Budapesten él;

– *Prof. Lantos L. Péter,* 1939-ben született Makón, Londonban élő, nemzetközi hírű agykutató;

– *Jichák Perlmutter,* ugyancsak Makón született 1935-ben, most a Jeruzsálem melletti Efrátban él, nyugdíjas tanár;

– végül a makói unoka, *Schnapp (Kun) Lea,* aki sohasem lehetett boldog 16 éves, mert gyermekkora az auschwitzi lágerben véget ért.

Lám, nem hiába szerettem mindig a jó társaságot, még ebben a könyvben is sikerült olyan tiszteletre méltó emberek közé kerülnöm, akikre mindannyian büszkék lehetünk. Ezen az úton, ennek a cikknek a keretében is szeretettel üdvözlöm elrabolt gyermekkorom sorstársait, Palit, Pétert és Jichákot.

Miről szól ez a könyv? A szerző diákoknak szánt bevezető szavaiból idézek:

„Kedves *Barátunk!*

Különleges könyvet tartasz a kezedben. A következő oldalakon négy hozzád hasonló fiatal történetét ismerheted meg. Három fiatal fiú, Péter, Jichák *és* Pali, *valamint egy tizenéves leány,* Lea *sorsa bontakozik ki előtted. Négy különböző gyermek, négy különböző sors. Valami azonban mégis összeköti őket: túléltek egy szörnyű időszakot, amelyben az döntött életről és halálról, hogy ki milyen családba született és milyen vallású volt.”*

„Engedd őket közel magadhoz, kíséred el őket utazásukon! Ez nem lesz könnyű, hiszen nemcsak az időben és a térben fogsz utazni, hanem az emberi lélekben is.”

„Péter, Lea, Jichák és Pali,

Köszönjük, hogy ránk hagytátok történeteiteket!”

Makó városát kis Jeruzsálemnek is hívták. Egy színes közösség 2380 zsidó tagja élt itt békében, egyetértésben a város többi lakójával. Édesanyám innen ment férjhez Kiskunfélegyházára, amely mindössze 90 km távolságra volt, a szívünkben viszont sokkal közelebb. A tankönyv történetei betekintést engednek a város életébe, mindennapjaiba, ahol akkoriban már csak a „Maros vize folyt csendesen”.

Amint már előbb említettem, a tankönyv kronológiai szempontokat vesz figyelembe, amikor a MA gyermekei elé tárja a történelem egyik legszomorúbb tragédiáját: „Élet a holokauszt előtt”, „Változnak az idők”, „További változások – élet a gettóban”, „A deportálás”, „A lágerban”, „A felszabadulás után – vissza az életbe” – ezekbe a fejezetekbe ültette a szerkesztő a megrendítő gyermektörténeteket. Íme, részletek a harmadik fejezetből, a „változásokról”:

„Nagyapánkat internálása előtt bebörtönözték Makón. A nagyival együtt mentünk egyszer a börtönbe, ebédet vittünk neki. Féloldalt kitépték a szakállát a csendőrök [...]

– Ez az én unokám – mondta könnyesen akkor őreinek Nagyapa.” (Lea)

„*Szívszorító látványt nyújthattunk. Néhány szomszéd odajött, hogy elbúcsúzzon tőlünk; a gettóba vonulásunk esemény volt az utcában. Elindultunk, és a házunkat – ami elhagyva, élettelenül állt – magunk mögött hagytuk.”* (Péter)

„Pészáchkor már nem volt iskola. Emlékszem, nagy volt a zsúfoltság a gettóban, a porban rajzolhattam, és iskolába akartam menni.” (Jichák)

„A gettóban pokoli lárma és zűrzavar uralkodott. Kis területen közel kétezer embernek kellett néhány napon belül ideiglenes otthont teremtenie.” (Péter)

A gettó után még nagyobb szörnyűség következett, a deportálás. Pali így emlékezik erre:

„Élelmes voltam, mikor nagymamát segítettem fölszállni, nehogy megverjék, de mikor ránk zárták a vagonajtót, utólag megrémültem attól, mit cselekedtem. Hisz magamat tettem ki az ütlegnek. Mifelénk az állatot sem volt szokás ütni-verni. Ki döngette volna el a nyálát csorgató tehenet, ahogy ballagott hazafelé az utcán, vagy amint bőgve állt a kapu előtt, bebocsátásra várva? A kutyáról azt tartották, hogy hamis lesz, ha verik. A lovat megütni? Kéznél az ostor, de érintik csak a vastag bőrt, s a ló ért a simogatásból. Disznót elagyabugyálni? Mi értelme? Okos állat, de mit sem értett a tángálásból. Most meg emberekkel bánnak úgy, ahogy tudtommal állatokkal soha. Utólag rémültem meg a csendőröktől.”

A zsidó gyermekek fájó élményeivel szemben egy nem zsidó kisfiú emlékei állnak, Sipos István „Édesanyám mesél” című visszaemlékezéséből:

„Én, az akkor 9 éves gyermek, nem nagyon értettem, mi folyik körülöttem. [...] Estefelé Saitos Valika néni kézen fogott, és a fagyalbokrok mentén fellopakodtunk a zsidó templomig. Ott csendőrök voltak, hogy nehogy valaki be- vagy kijusson. Borzalmas látvány, amikor úgy terelték őket a fegyveresek, mint a birkákat, és szánalom nélkül. Sírva fakadtam. Sirattam azokat, akiktől csak simogatásokat kaptam, hiszen ott nőttem fel a Deák Ferenc utca közepén, minden házba bejáratos voltam, hiszen mindenütt volt játszópajtásom. Ebbe a megdöbbentő látványba hasított bele Valika néném sipító megjegyzése »No, viszik már a büdös zsidókat!« *Nem bírtam tovább ott maradni, hazafutottam, szabályos sírógörcsöt kaptam. Édesanyám alig tudott megnyugtatni.”*

A deportálást „sikeresen” végrehajtották. A vagonok megérkeztek célpontjaikhoz:

„Auschwitzba érkeztünk. Blokkok végtelen sora, őrtornyos, drótkerítéses válaszfalakkal szabdalt terület. Szegény jó anyámat a kis Tündérkével, Évikémmel azonnal elgázosították. Édesapámat szintén. Gabi bátyám később, a bécsi úton lelte halálát.” (Lea – Auschwitz, Lengyelország)

„Strasshof nem helység, város, település. Nem földrajzi hely. Még csak közlekedési pontnak sem nevezném. Strasshof a rémület másik neve. Féltünk ott a reggeltől és az estétől, a lefekvéstől és ébredéstől, az ukrán őröktől és az SS-őrszemélyzettől a gépfegyvertornyokban. Féltünk a bombatámadás dübörgésétől és a csendtől, amelyben meghallottuk szapora szívverésünket.” (Pali – Möllersdorf, Ausztria)

„A vagon ajtaját SS-őrök nyitották ki. Olyan metsző hideg volt, hogy néhányan nem akarták elhagyni a biztonságot jelentő vagont. Az őrök hangosan kiáltoztak: »Raus! Raus! Kifelé! Kifelé!«, *és rángatták, ütötték azokat, akik lassúak voltak. De nem mindenki szállt le. Néhányan ott maradtak a padlón fekve. Ők voltak azok, akik észrevétlenül meghaltak az utazás alatt.”* (Péter – Bergen Belsen, Németország)

Végül, bár gyilkosaink nem így tervezték, mégis visszatértünk az életbe:

„Májusban jöttünk haza. Kerestük a rokonainkat. Kerestük apámat, a bátyámat, a nagyapámat, a nagyanyámat, mindenkit. De senki sem volt... Pesten, a Síp utcában hallottuk először azt a nevet, hogy Auschwitz. Akkor hallottuk, hogy elpusztult mindenki. Emlékszem, hogy sokat vártunk a húgommal anyukámra, aki lassan jött le a lépcsőn. Sírt, és azt mondta: »Egyedül maradtunk a világban«....” (Jichák)

* * *

A könyvet a szerző szeretett kishúgom, *Kun Évike* és *Leipniker Gyuri* emlékére ajánlja. Ezért meghatottan külön köszönetet kell mondanom.

A szent életű makói ortodox rabbi, *Vorhand Mózes* szenvedését és üldöztetését is megörökíti a könyv. Ő még elhurcolásunk előtt adta vissza lelkét Teremtőjének. Sírjához évente tömegek zarándokolnak a világ minden tájáról.

A könyv négy főszereplője négy külön világ, de sorsuk hasonló. Az ötlet maga rendkívül frappáns, hatásos, és minden pedagógus számára, aki a szörnyű korszak tanítása közben igénybe fogja venni, tálcán kínálja a konkrét és élethű példákat, anélkül, hogy élettelen, távoli és érthetetlen kortörténet magyarázására lenne szükség. Négy gyermek sorsából, életéből komoly tankönyv született. Történelmi utazás az emberi lélekbe.

Elnézést kell kérnem a szerzőtől, hogy nem sikerült szavakba öntenem szívem meghatottságát, köszönetét. Urbancsok Zsolt, az ifjú – nem zsidó – történész óriási munkájának része ez a könyv, aki tudományos és pedagógiai tevékenysége középpontjába helyezte népem szenvedésének megörökítését.

Mindannyiunk, a négy hajdani gyermek és az egész zsidóság nevében Isten áldását kérem életére, munkájára, minden tevékenységére!

Kéz a kézben

A háború zsidó szemmel

Avigdor Hameiri a héber irodalom nagy alakja. Pályáját *Kova Albert* néven kezdte, eredeti családneve *Feuerstein* volt. A nagy őrület című könyve 1929-ben héberül látott napvilágot Tel-Avivban, a Múlt és Jövő kiadó jóvoltából most a magyar közönség is élvezheti ezt az igazi háborús regényt, e valóban jelentős munkát.

A fiatal irodalmár önként jelentkezik a frontra, bizonyítani akarja, hogy cionistaként is bátran fog harcolni Magyarországért. Találkozik *Schweitzer Ede* zsidó tábornokkal, aki szintén erre buzdítja, majd zsakettben, lakkcipőben tesz eleget a behívónak. Jól festi le a szerző a háborús hisztériát, a részeg bevonulókat. A java csak most jön, a harctéren a pokol várja, s ezt jól érzékelteti az ottani élet nagyszerű leírása. Megismerjük a tisztek, altisztek kegyetlenségét saját katonáikkal szemben, az egyszerű katonák emberségét. Jó katona, nem engedi egyedül embereit a veszélyes vállalkozásokra, élükön halad ilyenkor. Szeretik is, legénye önként szolgálja. Megérintik a galíciai polgári lakosság szenvedései, köztük sok zsidó tragédiát tapasztal. Tiszttársai nem kedvelik, pedig parancsszóra még verset is ír nekik. Szabadságán sem teljes az öröme, felháborítják a hátországi erkölcsök, visszatérve már lazulást, frontbarátkozásokat tapasztal – de fogsága (másodszori!) lezárja kényszerű katonai tevékenységét. Azonban erről már nem a regény, hanem a Függelék számol be. Csatlakozik a kötethez a Háborús elbeszélések 10 rövid írása, amelyek a lövészárkok mindennapjait állítják elénk, nem feledkezve meg a helyi zsidóság viszontagságairól.

Kőbányai János utószava sorsválasztó regénynek, héberül írt elmondhatatlan magyar elbeszélésnek nevezi Avigdor Hameiri művét, áttekintve nemcsak a történelmi helyzetet, hanem a nagy háború magyar prózairodalmát is. Zsidók és nem zsidók egyaránt helyet kapnak alapos elemzésében, máig ismert és tanított óriásokon kívül, mint *Tersánszky* és *Móricz Zsigmond,* napjainkra elfeledett tollforgatókról is olvashatunk (*Pogány József, Zalka Máté*) néhány sort.

Ez a könyv nemcsak régi adósságot törleszt, hanem nagy örömet szerez az érdekes alkotások kedvelőinek.

Róbert Péter

Budapest nem esett el!

Ez a történet azokból az időkből származik, amikor sajnos Magyarország zsidósága nagyon keveset tudott arról, mi történik a zsidók államában.

A naptár 1973-át írt, és jom kippur napján történt. Az egyiptomi hadsereg szír szövetségesekkel, szovjet fegyverekkel megrohanta Izraelt.

A böjt hozzájárult, hogy Izrael nem állt készen erre a támadásra.

Az északi front minősült fontosabbnak. Mindössze pár kilométerre a határtól kibucok, városkák álltak csaknem védelem nélkül. Így a főparancsnokság először a csapatok nagy részét felküldte északra. Itt szerencsére két nap alatt megállították a szír hordákat. A déli fronton legalább létezett a Bár Lév-vonal a Szuezi-csatorna partján. Harminc ilyen erődítmény volt, minden állásban 20-30 katonával kellett megbirkózni a ránk zúduló 200 000 katonával, akiket 1000 szovjet tank és 500 orosz harci gép támogatott.

Persze a kedves olvasó joggal kérdezi: mi köze van ennek Budapesthez?

Elárulom.

Az állásoknak nevük volt, mint például Masrek, Orkel, Mifreket és Hizajon. De a legészakibb állást Budapestnek hívták, Port Said városa mellett. Sajnos 48 óra elteltével 29 erődítmény elesett. Voltak, akik megadták magukat a túlerővel szemben. Voltak olyanok, akik elestek hazájuk védelmében. A szerencsésesek visszavonultak, és életben maradtak.

Az egyetlen erődítmény, amely tartotta magát egészen a fegyverszünetig (egy pár héttel a támadás után), a Budapest állás volt. A parancsnokot *Moti Askenázinak* hívták. Moti kapitány két tankja harcolt az ellenség 1000 tankjával.

A háborúban végül is győzött az izraeli hadsereg. A támadó egyiptomi hadsereget bekerítették, és nem volt más lehetőségük, mint a fegyverszünet. Izrael hatalmas mennyiségű orosz fegyvert nyert.

Budapest pedig nem esett el!

Arje Singer
Sydney

Banjica foglyai

Fővárosunk levéltára gyakran ad otthont különböző kiállításoknak, amelyek egy-egy érdekesebb témát mutatnak be az intézmény látogatóinak. Most a Belgrádi Történeti Levéltár vendégkiállítását tekinthetjük meg, amellyel az 1941–44 között Belgrád külvárosában létezett koncentrációs tábor áldozatainak állít emléket.

1941 tavaszán a megszálló németek Szerbiában is elkezdték a zsidó lakosság sanyargatását és gyilkolását. Belgrád Banjica nevű külvárosában egy volt kaszárnyába 1941. július 9-én érkeztek az első foglyok, a tábor 1944. október 3-án bekövetkezett feloszlatásáig 39 hónapon keresztül fogadta az idehurcoltakat, akik sokszor már nem hagyták el szenvedéseik színhelyét soha többé... Sajátos módon a tábor igazgatását megosztották a Gestapo és a szerb kollaboránsok között, a szerb táborrészt csendőrök, a németet SS-ek őrizték. A beérkezettek adatait 8 vaskos kötetbe jegyezték be, ezek a kiállításon megtekinthetők. 23 637 nevet találunk bennük, de később egész csoportokat nem jegyeztek be, főleg akiket rögtön a jajincei kivégzőhelyre szállítottak. Becslések alapján a foglyok valós száma elérte a 30 000-et, de egyszerre legfeljebb 2-3000-en tartózkodtak itt. A bejegyzések szerint összesen 4600-an kerültek vesztőhelyre, de az innen német lágerekbe hurcoltak nagy része is elpusztult. A szerbiai ellenállás erősödésével a behurcoltak zöme túsz vagy partizángyanús személy lett, több mint 700 volt zsidó, őket Zimonyba vagy Topolyára szállították, ami a biztos halált jelentette. Mivel Banjicát a belgrádi belvárostól csak a Száva folyó választotta el, helyben ritkán hajtottak végre kivégzéseket.

Megdöbbentő része a kiállításnak *dr. Levi-Micsics Ráhel* és a négyéves Vera koporsója. Közvetlenül a felszabadulás előtt, 1944. október 1-jén végezték ki őket! Ráhel fia, Veroljub, akit három hónaposan édesanyjával és nővérével vittek a táborba, túlélte.

R. P.

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Fogorvosi rendelőm címe: XIII. Szt. István krt. 4. III. 1. Tel.: 320-4778, 06-20-496-2223, dr. Virág Péter.

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehessük.

Könyvnyomtatás, színes nyomtatás, fénymásolás, plakátnyomtatás. Messinger: www.rcontact.hu, +36-20-934-9523.

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Tóratekercsek, tfilinek és mezüzék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jerusálmi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Farkas Zsolt vízvezeték-szerelés, gázkészülék-javítás, lakásfelújítás. Tel.: 242-2028.

GYŰJTŐ VÁSÁROLJA magyar nemes festők műveit: Berkes Antal, Czóbel Béla, Deák-Ébner Lajos, Kádár Béla, Lotz Károly, Márffy Ödön, Molnár C. Pál, Scheiber Hugó, Szőnyi István, Vörös Géza stb. 06-20-476-7144.

24 m²-es üzlethelyiség kiadó a VII. ker., Síp utcában, hosszú távra. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5568 telefonon.

GYŰJTŐ vásárol magas áron: ezüsttárgyakat, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat, gyümölcstálakat, evőeszközkészletet (hiányosat is), zsidó kegytárgyakat stb. 06-20-476-7144.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű és kisebb festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT,** 12 személyes evőeszközkészletet, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb. Kovács Margit és Gorka kerámiáit, herendi, meisseni, Zsolnay porcelánokat, régi álló, fali és asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekretert, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa- és márványszobrokat veszek. (Hibásakat is.) Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN.** Díjtalan kiszállás, értékbecslés, vidékre is. **ÜZLET: I. KER., BATTHYÁNY U. 10.** (Mária térnél). **TEL.: 201-6188, 06-20-323-4104.** E-mail: kastelyberendezese@t-online.hu

Budapest központi részén kétszobás apartman turistáknak kiadó, teljes felszereltséggel. Tel.: +36-30-658-9282.

Fogtechnika! Fogsorok javítása, készítése, nyugdíjasoknak árkedvezménynyel. Igény szerint házhoz is megyünk. Bejelentkezés: +36-30-398-3107.

Vígszínházhoz közel turistáknak lakás kiadó. Tel.: 06-30-346-2223.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.–Murányi u. sarok, a Garay térnél. Jung Péter. www.jungoras.hu

Kárpótlási jegyet, földutalványt legmagasabb áron vásárolok. Azonnali készpénzfizetés. 06-20-575-1411.

Takarítást, házvezetést, családi rendezvényszervezést vállalok, izraeli gyakorlattal. +36-70-212-7430.

Zsinagógától pár lépésre, a Dob u. 11.-ben eladó első emeleti, extrán felújított, klímás, cirkós, kóser konyhás, 76 m²-es lakás. Fotók: www.lakaspiac.hu. Telefon: 06-30-201-3593.

Dunai panorámás, Jászai Mari téri, 44 m²-es, felújított, klímás, videokaputelefonos lakás tulajdonostól 21 millió Ft-ért eladó. Fotók: www.lakaspiac.hu. Telefon: 06-30-201-3593.

Dunakeszin eladó új, kastély jellegű épület, 800 m² + teraszok. Teljes wellness ellátás, központi légkondicionálással, minden extrával (belső fűthető medencék, szauna, konditerem). Több generációs is lehet. +36-30-212-7993.

Újlipótvárosban, nemrég épített házban 65 m²-es, szép, világos, erkélyes lakás családi okok miatt sürgősen eladó, esetleg hosszabb időre kiadó. Tel.: +36-1-239-0758 vagy +36-20-326-0600.

Középkorú nő idős néni gondozását vállalja külföldön. +36-20-981-3449.

Alternatív nyirok, cellulit (fogyasztó) masszázs. 06-70-617-7809.

Női-férfi pedikűrös házhoz hívható. Cukorbetegeknek is. Budapesten. Bejelentkezés: 06-30-302-0034.

HÁZASSÁG

20 év tapasztalatával várom önt, amennyiben társra vágyik. Az emberi sorsok segítése, a társkeresés számomra hivatás. Nyugdíjasoknak kedvezmény. Elérhetőségeim: Györgyi asszony, 326-5989, reggel 8–10-ig, este 20–22-ig. E-mail: gyorgyi11@vivamail.hu.

160/65, 67 éves, pesti nő megismerkedne korban hozzá illő, melegszívű férfivel. Tel.: 06-20-504-9072.

Hosszú ideje kint élő, hazaköltözésre készülő, elvált, magányos, 70-es nyugdíjas, aránylag jó karban, jó nyugdíjjal, megismerkedne korban hozzá illő hölggyel házasság céljából. Várom kedves válaszát annak, akit esetleg érdekel. Kérnék egy telefont, ahol jelentkezhetek. Augusztus második felében érkezem hosszabb időre. „Az újrakezdés reményében” jeligére a kiadóba.

IMAIDŐK

Templomok	Péntek este Aug. 6.	Szombat reggel Aug. 7.	Péntek este Aug. 13.	Szombat reggel Aug. 14.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.00	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Bérkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.00	8.00	19.50	8.00
Alma u. 2.	20.00	8.45	19.50	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	19.30	7.30	19.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	20.00	9.00	19.50	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	19.50	8.00	19.40	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	19.50	8.00	19.40	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Fürdő u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.30		18.30	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00		19.00	

NAPTÁR

Augusztus 6. péntek	Év 26.	Gyertyagyújtás: 7.53
Augusztus 7. szombat	Év 27.	Szombat kimenetele: 9.03 Újholdhirdetés
Augusztus 9. hétfő	Év 29.	Jom kippur kátán
Augusztus 10–11. kedd–szerda	Év 30.–Elul 1.	Újhold
Augusztus 13. péntek	Elul 3.	Gyertyagyújtás: 7.42
Augusztus 14. szombat	Elul 4.	Szombat kimenetele: 8.50

Hírek, események röviden

- **Dobán Ferencet,** az Operaház örökös tagját, a pesti liturgiai élet egykori neves énekművészét Erzsébetváros polgármestere levélben köszöntötte 90. születésnapja alkalmából. Mázl tov!

– **Dr. Márvány Veronika kitüntetése.** A Szeretetkórház orvos igazgató-helyettese a Semmelweis nap alkalmából Pro Sanitate kitüntetést vett át Réthelyi Miklós minisztertől. Indoklásában a miniszter elmondta, hogy a kitüntetett a hospice-ellátás bevezetésében a kezdetektől részt vett. 2003-ban megszerezte a szükséges elméleti képzettséget is, és 2004-ben átvette a csoport irányítását. A kórház beteganyagának nagy részét olyan emberek alkotják, akik nemcsak fizikailag betegek, jelentős pszichés gondjaik is vannak. Ezért ebben a kórházban olyan orvosokra és szakdolgozókra van szükség, akik ezt a feladatot maradéktalanul el tudják látni. Az igazgatóhelyettes asszony tevékenységének eredményeként sikerült egy olyan munkatársi gárdát kialakítani, melynek tagjai megfelelnek ennek a feltételnek.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10–18 óra között. Telefon: (1) 455-33-33. Honlap: www.hdke.hu. E-mail: info@hdke.hu

Halálozások

Fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték, hogy *Siposné Weisz Judit* (Nagyhalász, Nyíregyháza) türelemmel viselt, hosszú betegség után életének 54. évében elhunyt. Temetésén *Markovics Zsolt* főrabbi végezte a rabbi és kántori funkciót. *(x)*

LAKÁS, ÉPÜLET FELÚJÍTÁSA

- Alpinista módon homlokzatjavítás, tetőfedés
- Festés, mázolás, tapétázás, csempézés
- Műszaki vezetés, árajánlat-készítés hitelfelvételhez is

FRANK (alapítva: 1892/1972)
Tel./fax: (1) 331-5743
E-mail: frank1063@t-online.hu
Munkadíjból 5% kedvezmény!

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu
Főszerkesztő:
Kardos Péter
Olvasószerkesztő:
Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos:
Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 3120 Ft
Külföldre 5760 Ft/év
USA és Izrael: 6240 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes zöldszámon.
Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomtatás:

VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSSN 0133-1353

A város

A város üteme
az én ütemem.
A város szívdobogásával
együtt ver a szívem.

Ellentéteid ismerősek
mint tükörből visszanéző
szomorú-mosolygós
grimaszom.

Városom: itt vagy,
távol vagy,
enyém vagy.
Fájdalmasan,
megbocsájthatlanul
és reménytelenül.

Az emlékek

Milyen remegésekre rezignálok
mikor a pesti rakpartokon járok?
Milyen emlékek bújnak elő?
Fájdalom, köd és amorf öröm.
Kavarodik a múlt és a jelen.
Míg fénybe lobban Buda
emlékeimbe elsüllyedem.

Budapest-Göteborg, 2010 nyara
Klein-Kádár Péter

A rendszertől a váltásig a Síp utcában

4.

Humorista az Új Élet élén

A legérdekesebb korszakot az egyik legnépszerűbb humoristánk főszerkesztősége fémjelezte, aki nevét ugyan nem engedte feltüntetni az impresszumban, de a lap kétségtelenül olvasmányosabbá vált. Nem arról van szó, hogy az olvasók dőltek a röhögéstől, de mivel az illető cirkusztörténész is volt, zsidó artisták, bűvészek, bohócok kalandjai oldották a többségében holokauszt témájú cikkek komor hangulatát.

S most ugorjunk vagy húsz esztendőt, rendszerváltást, amikor is a jeles humorista, ezúttal szürke külsősként, elkezdett bedolgozni egykori lapjába, átadogatva cikkeit valamikori beosztottjának, a mai főszerkesztőnek... Pikáns. Ez ment is egy ideig, míg egy napon bejött elbúcsúzni a szerkesztőségbe. Értetlenkedésemre meglepő választ adott: úgysem fogjátok közölni a cikkeimet. Én, a naiv, azt hittem, hogy kevesli a honoráriumot, ami tényleg csak jelképes összeg volt az Új Életnél, bár ő kiemelt díjazásban részesült.

Azóta olyan lapokban olvasom írásait, amelyekben rendszeresen zsidónak vallja magát (az Új Életben erre nem volt szüksége). Ezúttal a jobboldalon cövekelt le, ami nem baj, ettől mi még közöltük volna cikkeit. Alighanem ő nem akart olyan lapban megjelenni, amelyikben nem kellett volna szüntelenül utalni zsidó származására...

Meghalt a samesz

A Kolléga látogatásai a szerkesztőségben egyre ritkultak.

Szilágyi György:

Deddy
– Egy bohóc emlékére –

…enként két alkalommal …adást tartok az Állami Ar…tisképző Iskola varieté tan…kén. Ahányszor végigme…rk az iskola földszinti folyo…ján, szemem akaratlanul rá…ad egy bohóc bekeretezett …képére. Néhány másodper… elszorult szívvel nézem …lygó arcát, aztán lenyo… a kilincset, és belépek a … elnevezett tanterembe, …lynek ajtaján alumínium …k hirdetik felejthetetlen …ntom nevét: Domonkos Zol…terem…

…ban a Munkások Gyer…ral Egyesületének ap… színpadán egy tizenöt …gyerekszínész fogadja ki…arccal a közönség szűn… akaró tapsviharát. A

A háború sötét éveiben tragikus „turné” szakítja félbe Deddy mind magasabbra ívelő pályafutását: származása miatt ő is végigjárja a kínok útját; Mauthausenba deportálják…

Csodával határos módon szerencsésen túléli a náci poklot. A felszabadulás után lesoványodva, de töretlen lelkesedéssel vesz részt a cirkuszművészet újjáélesztésében. Művészetével tevékenyen hozzájárul a szörnyűségek feledtetéséhez. Arra is jut ideje, hogy küzdjön az artistaiskola megteremtéséért, amelynek később egyik alapító tanáraként hosszú éveken át fáradhatatlan szorgalommal és szeretettel nevelte az új artista generációt.

Ismerte és szerette őt az egész város.

Ez a köpcös, fürge emberke, akiből a porondon valósággal áradt a komédiázó kedv, a magánéletben végtelenül szerény és komoly volt. Élénk érdeklődéssel figyelte változó világunk eseményeit, állást foglalt sorsdöntő kérdésekben, véleményének közéleti fórumokon is hangot adott.

Ragyogó zsonglőrszámát így hirdették: Deddy, humoros zsonglőr. Ma is előttem van ez a hangulatos, sikeres produkció. Biztos mozdulatokkal dolgozott, közben saját megjegyzéseivel fűszerezte játékát. Szidta, vagy dicsérte a kis labdákat, aszerint, ahogy „érdemelték”…

A szám végén az utolsó lab-

Ennek oka, mint kiderült, permanens sértődöttsége volt. Az egyetlen külföldi zsidó újság akkoriban, amit kaptunk, a romániai volt, s láttuk, hogy témától függetlenül rendszeresen két fotó díszítette a címlapot: *Rosen* főrabbié és a conductoré. Az elsőt irigyelte meg a Kolléga.

Egy ízben – szokása szerint – feltépte a szerkesztőség jobb időket látott, amúgy is lepusztult ajtaját, s mivel korábban hangosan kinyilvánította fogadalmát (böli néder nélkül!), hogy többé nem lépi át a küszöböt, hisz ott annyira megalázták, mert képe nem a címoldal tetején, hanem a közepén nézett az olvasóra, konzekvensen fogadalmához lábait a küszöb elé igazítva dörögte: meghalt a sameszunk, a vécén találtak rá. Mit sem sejtő kolléganőm megjegyezte, a halálozási rovatot már leadtuk a nyomdába, nem tudjuk betenni. Dehogy kell betenni! – kiáltotta sztentori hangján, utánozhatatlan kegyelettel. Másik sameszt keresünk! – mondta (mondotta), „az élet megy tovább” örök igazságát hirdetve.

Békerabbik a békepapok között

Havonta egyszer a Városháza épületében ún. papi békegyűléseket rendeztek, amelyeken persze kötelező volt a részvétel. Az elnöki emelvényen a Kolléga mellett foglaltak helyet a többi egyházak vezetői. A téma általában valamilyen aktuális külpolitikai esemény volt. Addig minden problémamentesen zajlott, míg ki nem tört a jom kippuri háború, s mi, zsidók, az előzetesen kiadott forgatókönyv szerint hallgattunk... Hallgattuk keresztény kollégáinkat, akik óvatosan ugyan, de Izrael pártját fogták, az alattomosan megtámadott zsidó állam védelmére keltek. Mi hallgattunk...

Egy másik alkalommal a Statisztikai Hivatal elnök asszonya tartott előadást, és akkor – az előzetes egyeztetések (ki? hol? mikor? mit?) ellenére hozzászólásra jelentkeztem. A Kollégára néztem, és úgy láttam, hogy kacsint rám, amit biztatásnak véltem, másnap azonban kiderült, hogy tikkelt. A folyosón közölte: bocsánatot kértem az elnökasszonytól az ön nevében. Úgy éreztem, nem volt oka rá, mert én csupán aziránt érdeklődtem, mikor és hogyan közlik a statisztikai adatokat. Pl. Magyarországon – hála a szocializmusnak – már minden ötödik embernek van autója! Miért nem azt mondják, hogy négynek nincs?

Temetés zárt kapuk mögött

A vallásszabadság ténye mindhalálig, de legalábbis a temetőig kisugárzott. A 60-as években hunyt el a matematikatudomány hazai ikonja, *Fejér Lipót. Scheiber Sándor* figyelmeztetett bennünket, szeminaristákat: szót se senkinek arról, aminek tanúi leszünk!

Egyenként mentünk, mit mentünk? szivárogtunk be a ravatalozóba, majd jött a ceremóniamester, így nevezték hivatalosan *Ovits* urat, aki méretes perselyét rázogatva monoton hangon ismételgette a gyászolóknak az optimista perspektívát: cödóko tácil mimóvesz, cödóko tácil mimóvesz – az adakozás megment a haláltól. Amikor befejezte szokásos körét, bezárták az összes ajtót, majd Scheiber elbúcsúztatta a tudóst. Volt ima, kántor, kádis, minden, ami kell ilyenkor.

Ezután kinyitották az ajtókat, a koporsót feltették egy teherautóra, és elvitték a Salgótarjáni úti temetőbe, ahol volt beszéd, szónoklat stb., de nem volt ima, kádis, kántor.

Ezt hívták akkor társadalmi temetésnek. A „zsidó” szó itt jóval ritkábban hangzott el, mint egy katolikus misén...

(folytatjuk)

Kardos Péter

Vicces?!

Most a pesti aszfaltfolklór két gyöngyszemét fogom elmesélni Önöknek. A két történet egy időben, de a világ két sarkán játszódik, és hogy ugyanarról szól-e és ránk mennyiben tartozik, azt döntsék el Önök.

Az 1930-as években sok másikkal együtt kivándorolt Amerikába egy középszerű magyar színész. Különösebben senkinek nem hiányzott, mert komornyikot és főpincért játszott leginkább, neve a plakátok legaljáról hiányzott, akinek hiányzott. Az illető úr annyit tudott angolul, hogy How mennyi varjú today? Ez pedig kevésnek tűnt a Shakespeare anyanyelvén történő tolmácsolásához. Így a mi emberünk Hollywoodban nem stúdiókat, csak az ingyenkonyhákat látta belülről, és még lejmolni sem volt kitől, hisz nem ismert senkit. Pesten azt sulykolták neki, hogy az álomvárosban a legnagyobb filmstúdió vezetői közül csak az oroszlán nem magyar. Ezért addig fészkelődött, míg beverekedte magát a Metró Goldwyn Mayer nagyhatalmú elnökéhez, Mayer úrhoz. Kalapját kézben szorongatva megrezegtette baritonját, és így szólt: elnök úr! Ön is magyar, én is magyar vagyok, mégpedig színész. Kérem szépen, adjon nekem valami szerepet a következő filmjükben. A filmmogul vastag szivarját kivette a szájából, végignézett a lúzeren, és ennyit kérdezett: Mondja, jóember! Maga véletlenül nem zsidó?

A színész egy lélegzettel várt többet a kelleténél, és kivágta: Ahogy az elnök úrnak tetszik!

A másik történet szinte ugyanebben az időben, a világ másik sarkán, a még létezett Szovjetunióban történt. A legendárium szerint a gorkiji autógyár segédmunkását, Ivan Matvejevics Kohnt készült a helyi pártvezetés a gyár igazgatójává kinevezni. Ehhez pedig fel kellett venni a Pártba is.

Nagyhatalmú vizsgálóbizottság elé idézték Kohn elvtársat, aki annyira akart Párttag és igazgató lenni, mint pl. Szép Heléna. A bizottság elnöke azzal fogadta: Kohn elvtárs! Remélem, átérzi azt a hatalmas megtiszteltetést, melyben része lehet, és mindenben támogatjuk. A beijedt kisember megpróbálkozott magyarázkodni: Tetszik tudni, ez tényleg nagy megtiszteltetés. Egész éjjel nem aludtam. Próbáltam szokni a gondolatot, de kérem, itt baj van, merthogy én nem lehetek sem igazgató, sem Párttag, mert folt van a családom előéletében. Tudniillik az én nagyapám még kalóz volt, járta a tengereket és fosztogatott. A bizottság összenézett, és az elnök így szólt: Kohn elvtárs! Ezt nem kell szégyellnie, sőt büszke lehet rá, mert a kalóz a nép fia, aki elszedi a gazdagoktól vagyonukat, és szétosztja a népnek. Mi csak azért nem neveztük el Robinovits Hoodovitsnak, hogy ne mondják az angolok, őket majmoljuk. Kohn tovább próbálkozott: Kérem szépen! Kizáró ok lehet az is, hogy én segédmunkás vagyok, érettségim sincsen, és annyit tudok az autókról, hogy hol nyílik a motorháztető. Semmi baj, Kohn elvtárs – biztatta az egyik tag –, majd betanítják magának, amit kell, a beosztottjai. Az egészségügyi miniszterünk csatornapucoló volt, és most sikerrel csinálja ugyanazt embereken. Végső elkeseredésében Kohn az igazsághoz nyúlt: Kérem, elvtársak! Be kell vallanom, én hívő zsidó vagyok.

A bizottság egyik tagja már kezdte mondani: Nem baj az! Tudja, Kohn elvtárs, a lenini nemzetiségi politika nem tesz különbséget ember és ember között. A bizottság elnöke ekkor megvakarta a fejét, leintette társát, és így szólt Kohnhoz: Kohn elvtárs! Hogy is volt az a történet a kalóz nagypapával?!

Spánn

A pesti Broadway monográfiája

Szinte közhellyé vált a Nagymező utcának és környékének New York színházi negyedével való hasonlósága, sok leírás foglakozott már a Terézvárosnak ezzel a részével, ahol összesűrűsödtek a kultúra és a szórakozás változatos lehetőségei.

A képzőművészként is kiváló *Surányi J. Andrásnak* – aki Tel-Avivban is kiállított – a Fekete Sas kiadó gondozásában megjelent A pesti Broadway című könyve mégis tud újat nyújtani. Alcímében tett ígéretének – Személyes bejárás történelmi kitérőkkel – teljes mértékben megfelelve, házról házra vezeti az olvasót, és mindenről van érdekes mondanivalója. Megjelennek a lapokon színészek, igazgatók, irodalmárok, nemcsak szavakban, hanem képen is, részint a szerző saját fotóival, részint korabeli plakátokkal, hírlapi anyaggal bemutatva. A nagyon jó helytörténeti bevezető után megismerhetjük a mulatók alapításának és virágzásának históriáját, az orfeumok színházzá emelkedésének folyamatát. *Somossy* (azelőtt *Singer*), a volt Klapka-honvéd minden vállalkozása sikeres, a könyv nemcsak terézvárosi mulatóit mutatja be, de kitér a lágymányosi Konstantinápolyra is. Összefonódik a könnyű műfaj sikere a magyar nyelv győzelmével a német ajkú fővárosban, a híres pesti kabaré diadalával, aminek nem mond ellent az, hogy ennek a szép átalakulásnak az úttörői még nagyrészt ún. „olcsó galiciáner neveket hordanak”. (Ezt nem pejoratívan érti, a jegyzetben meg is magyarázza!) Ismert és elfeledett szerzők vonulnak fel előttünk, sajnos sokuk sorsa tragédiába torkollik a történelem szomorú fordulatai miatt. Ez nem véletlen, hiszen a háború előtti Budapest szellemi kiválóságai szinte kivétel nélkül a nácik által halálra szánt embercsoportból kerültek ki. *Rejtő Jenő* sokakkal együtt pusztul el, másokat a színpadtól, a publikálástól tiltanak el a jogfosztó törvények. Az Arizona valóságos Casablanca-szerű nemzetközi kémközpont lesz a háborús években, a *Rozsnyay* család mégsem éli túl a vihart.

A szerző napjainkig követi az intézmények történetét, beleszőve két terézvárosi család (a *Zimmerer* és a *Cohn* família) történetét, felvetve olyan kérdéseket, hogy vajon kinek kémkedett *Rökk Marika,* a sztár? Kitér a Radnóti Színpad kávéházi múltjára, de a területileg szomszédos Operára is.

Szövegmagyarázati segédlet zárja a munkát, érdekes adalékokkal (nemcsak a Terézvárosról), többek között a zsidó kifejezések magyarázatával.

Érdemes elolvasni ezt a minden tekintetben szép könyvet, az élményt a hibás nevek és a néhány nyomdahiba sem tudja elrontani!

Róbert Péter

Zala megye zsidó emlékei

(Folytatás a 5. oldalról)

Büchler Sándor a zsidótörvények árnyékában is hazaszeretettel vallotta, olyannak szeretné látni szülőföldjét, mint pályája kezdetén: „...nagynak, virulónak, panasztalan jólétet élvezőnek”. Nyilván 1937-ben még nem sejtette, hogy hét évvel később, 1944-ben hívei szomorú menetével vonul az auschwitzi megsemmisülés felé.

A kötet külön értéke a gazdag illusztrációs anyag. Fényképek sora villantja fel a megye zsidó életének mindennapjait: szertartásokat, templomokat, az egyre inkább gondozott sírokat, túlélőket és embermentőket, valamint az utókor emlékező kötelességét. Felvillannak a kötetben a zalai zsidó élet fény- és árnyoldalai. *Simon Böske* 1929-es győzelme és *Halpert Salamon* tapolcai rabbi mártírhalála 1945-ben, a hévízi templom ünnepélyes avatóünnepsége 1933-ban és a deportáltak holmijainak tombolán történő elherdálása az egyik zalai településen.

A kiadvány lektorai, *Balázs Edit* és *Róbert Péter,* az ORZSE tanárai bevezető ajánlásukban rámutatnak a hézagpótló, forrásértékű kötet múltat feltáró és pedagógiai értékeire.

Szarka Lajos műve a megértő tolerancia jegyében született meg. Az elválasztás helyett az összefogást szorgalmazza. A mai viszonyok között nem árt idézni *Kölcsey Ferenc* nemesen csengő gondolatát: „A kereszténységnek szép épülete a mózesi vallás fundamentumából emelkedett fel.”

(Spinter Könyvkiadó, 2010)

László József

Gázszerelés

- Gázberendezések, gázvezeték új szerelés hatósági engedéllyel Időszaki kötelező ellenőrzése (2008. XL. tv. 89.§ [6])
- Vízóraszerelés
- Fűtésszerelés, fürdőszoba-felújítás

FRANK 1063 Budapest, Szív u. 28.

Tel.: (1) 331-5743, 06-30-932-3615